

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

”Kohtaamisen merkitys on kauhean suuri...”

Kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemuksia
tuen toteutumisesta vuoropäiväkodeissa

Irma Huotari
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Kevät 2015

Huotari Irma

”Kohtaamisen merkitys on kauhean suuri...”

Kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemuksia tuen toteutumisesta vuoropäiväkodeissa

Vuosi

2015

Sivumäärä

61

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa kuvataan kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemuksia lasten tarvitseman tuen toteutumisesta vuoropäiväkodeissa. Opinnäytetyössä selvitettiin, miten lasten tuen tarpeet ilmenevät vuoropäiväkodeissa, miten tuen menetelmiä toteutetaan käytännössä vuoropäiväkodeissa sekä millaisia hyviä käytäntöjä ja kehittämisajatuksia nousi kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemuksista. Työn teoreettinen viitekehys rakentuu suomalaisen varhaiskasvatuksen järjestelmän sekä tuen järjestämiseen ja vuoropäivähoitoon liittyvien käsitteiden ja kuvausten pohjalta. Opinnäytetyön aineisto koottiin teemahaastattelun sellaisia kiertäviä erityislastentarhanopettajia, jotka osallistuvat vuoropäiväkodeissa olevien lasten tuen tarpeiden suunnitteluun ja tuen toteuttamiseen. Työn tavoitteena oli tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää vuoropäivähoidon kehittämisessä.

Kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemusten mukaan lasten tuen tarpeet vuoropäiväkodeissa liittyvät lasten kehitykseen liittyvien kysymysten lisäksi usein lasten jaksamiseen vuorotyön elämänrytmissä, levottomuuteen, vaikeuksiin vuorovaikutussuhteissa ja ryhmässä toimimisessa sekä tunne-elämään ja käyttäytymiseen. Lasten jaksamista vuorotyörytmissä tukevat erityislastentarhanopettajien kokemusten mukaan hyvä vanhemmuus ja mahdollisimman säännöllinen elämän rytmi. Vuoropäiväkotien toiminnassa lasten hyvinvointia tukevat erityisesti mahdollisuus pienryhmätoimintaan, joustava toimintakulttuuri sekä läsnä olevat työntekijät. Vuoropäiväkodeissa yleisimmin käytettäviä tuen menetelmiä ovat pedagogisen tuen lisäksi pienryhmätoiminta, tarkka struktuuri, kuvien käyttäminen sekä vuorovaikutusleikkiryhmätoiminta. Kiertävien erityislastenopettajien kokemusten mukaan on tärkeää kehittää yhteistyötä ja kasvatuskumppanuutta vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden välillä.

Huotari Irma

The experiences of itinerant special kindergarten teachers of how the children's needed support is realized in 24-hour day care centers

Year	2015	Pages	61
------	------	-------	----

This thesis is a qualitative research, which describes the experiences of itinerant special kindergarten teachers of how the children's needed support is realized in 24-hour day care centers. This thesis established how children's needed support becomes visible in 24-hour day care, how methods of support are actualized in 24-hour day care centers and what kind of good practices and ideas arise from the experiences of special kindergarten teacher.

The material of this thesis was collected by conducting theme interviews with the itinerant special kindergarten teachers, who were involved in planning and support in 24-hour day care centers. The aim of this thesis was to produce information which may be helpful when developing 24-hour day care services.

The itinerant special kindergarten teachers experienced that the children's support needs are often involved with their development, wellbeing when adjusting to the rhythm of life of shiftwork, restless, difficulties with interaction relationship, emotional life and behavior. The children's wellbeing in the shiftwork rhythm was better if parenthood was good and the rhythm of life was as regular as possible. It was found that the small group sizes in the 24-hour day care centers supported the children's wellbeing. Also a flexible operating culture and sensitive, attentive employers were strengths of 24-hour day care centers. The most general methods of support, in addition to pedagogical support, were acting in smaller groups, having precise daily routines, using pictures and making interaction playgroups. The experiences of the kindergarten teachers in 24-hour day care centers also showed that it was important to develop good co-operation and partnerships between parents and employers.

Keywords: Early childhood education, day care, 24-hour day care center, special day care, special pedagogic, special kindergarten teachers

Sisällys

1	Johdanto.....	8
2	Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	9
3	Päivähoitojärjestelmä ja vuoropäivähoito Suomessa.....	10
3.1	Päivähoito varhaiskasvatuksen toimintamuotona	10
3.2	Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa	11
3.3	Vuoropäivähoito osana varhaiskasvatusjärjestelmää	12
4	Tuki varhaiskasvatuksessa.....	13
4.1	Mitä “erityinen tuki” tarkoittaa?	13
4.2	Tuen järjestäminen päivähoitopalveluissa	14
4.3	Tuen portaat ja tukitoimet varhaiskasvatuksessa	16
4.4	Tuen toteuttamisen ja tarpeiden taustaa	18
4.5	Kiertävien erityislastentarhanopettajien työnkuva päivähoidossa	20
5	Kuvauksia vuoropäivähoidosta.....	21
5.1	Vuoropäivähoidon erityiskysymyksiä	21
5.2	Lapset vuoropäivähoidossa	22
5.3	Tuki vuoropäivähoidossa	24
6	Tutkimusmenetelmät ja aineisto.....	26
6.1	Aineiston kerääminen	26
6.2	Aineiston analyysimenetelmä	28
7	Tulokset.....	31
7.1	Miten lasten tuen tarpeet ilmenevät vuoropäivähoidossa?	31
7.1.1	Huolta herättäviä asioita ja lasten tuen tarpeita	31
7.1.2	Lasten jaksamista turvaavia tekijöitä	32
7.2	Miten tuen menetelmiä toteutetaan vuoropäiväkodeissa?	33
7.2.1	Tuen menetelmät käytännössä	33
7.2.2	Vuoropäiväkodin toiminta lapsen tukena	35
7.2.3	Tuen toteutumisen haasteita vuoropäiväkodeissa	36
7.2.4	Työntekijät lapsen tukena vuoropäivähoidossa	37
7.3	Millaisia hyviä käytäntöjä ja kehittämiskohteita nousi esiin?	39
7.3.1	Yhteistyö ja kasvatuskumppanuus	39
7.3.2	Vuorovaikutusleikeistä hyviä kokemuksia	40
7.3.3	Struktuuri, kuvat ja suunnitelmat tukena	40
7.3.4	Tiimityö ja tiedonkulku päiväkodeissa	41
7.3.5	Erityispedagogista osaamista ja säännöllisiä työvuoroja	42
7.3.6	Huoli pienistä koululaisista	43

8	Johtopäätökset ja pohdinta.....	43
8.1	Tuen tarpeiden ilmenemisestä vuoropäiväkodeissa	43
8.2	Tuen menetelmien toteutumisesta vuoropäiväkodeissa	47
8.3	Hyvistä käytännöistä ja kehittämisestä	49
9	Eettisyys ja luotettavuus.....	51
	Lähteet.....	54
	Kuviot.....	57
	Taulukot.....	58
	Liitteet.....	59

1 Johdanto

Osa suomalaisista lapsista elää jo lapsuutensa varhaisista ajoista alkaen vuorotyömuotoisen elämän rytmissä. Lapset voivat olla vuoropäivähoidon tarpeessa erityisesti yksinhuoltajaperheissä ja perheissä, joissa molemmat vanhemmat tekevät vuorotyötä. Myös erityistä tukea tarvitseva lapsi voi olla vuoropäivähoidossa tai lapsi saattaa tarvita erityistä tukea hyvinvointinsa ja jaksamisensa tueksi epäsäännöllisessä elämänrytmisessä. Tässä opinnäytetyössä kuvataan lasten tarvitseman tuen toteutumista vuoropäiväkodeissa kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemusten pohjalta.

Voidaan olettaa, että vuorotyöelämän epäsäännöllinen rytmi, vaihtuvat olosuhteet ja vuorovaikutussuhteet vaikuttavat jollain tavalla lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen - miten itse kuhunkin, lienee yksilökohtaista. Vuorotyörytmisessä elämisen pitkäaikaisista vaikutuksista lapsiin ei ole tehty laajaa seurantatutkimusta Suomessa. Vuoropäivähoitoon liittyvää tutkimusta on alkanut viime vuosina ilmaantua lähinnä opinnäytetöiden ja pro gradu - tutkielmien muodossa.

Monet opinnäytteinä tehdyt tutkimushankkeet liittyvät syksyllä 2014 valmistuneeseen Suomen Akatemian rahoittamaan ”Perheet 24/7” -tutkimuskokonaisuuteen, jossa tutkittiin ei-päiväsaikaan sijoittuvan työn vaikutuksia perheiden arkeen ja hyvinvointiin. Jyväskylän ammattikorkeakoulun hallinnoimassa tutkimuksessa olivat mukana myös Jyväskylän yliopisto ja Terveystieteiden tutkimuskeskus THL. Tutkimushankkeessa tietoa kerättiin Suomen ohella Hollannista ja Iso-Britanniasta. (Perheet 24/7 2014.)

Vuoropäivähoitoon ei ole samanlaista subjektiivista oikeutta kuin päivähoitoon, mutta laissa edellytetään kunnan järjestävän päivähoitoa sellaisina aikoina, kun todellista tarvetta ilmenee. (Mahkonen 2012, 95.) Vuoropäivähoitoa ei ole tällä hetkellä erikseen määritelty lainsäädännössä, eikä valtakunnallisia suosituksia tai linjauksia vuoropäivähoidon sisällöstä ja laadusta ole tehty. Kunnilla on ollut oma vapautensa päättää vuoropäivähoidon järjestämisestä ja toteutuksesta. Yhtenä vuoropäivähoidon kehityshaasteena on erityisen tuen tarpeisiin vastaaminen, mikä on noussut esille vuoropäivähoidossa työskentelevien kokemuksista. (Perheet 24/7 2014.)

Lasten hyvinvointi vuorotyörytmisessä elämässä kiinnostaa minua oman työkokemukseni kautta. Erityisesti olen työelämässä pohtinut erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja hänen perheensä asemaa vuorotyöelämässä ja vuoropäiväkodissa - tavoittaako tuki sitä tarvitsevan lapsen ja miten tuki käytännössä toteutuu päiväkodissa, joka on luonteeltaan alati muuttuva - niin lapset kuin aikuisetkin kulkevat kukin omaa 24/7-kiertokulkuaan?

2 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata erityispedagogiikan ammattilaisten kokemuksia tuen menetelmien toteutumisesta vuoropäiväkotien arjessa. Tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, millaisena vuoropäivähoito näyttäytyy tuen toteutumisen näkökulmasta tarkasteltuna kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemusten pohjalta. Vuoropäivähoidon työntekijät kokevat lasten tuen tarpeisiin vastaamisen olevan yksi vuoropäivähoidon kehittämishaasteista. (Perheet 24/7 2014.) Tavoitteena on, että tämän opinnäytteen tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää vuoropäiväkotien palveluja ja toimintaa kehitettäessä kunnissa.

Tutkimuskysymykset olivat seuraavat: 1. Miten lasten tuen tarpeet ilmenevät vuoropäiväkodeissa? 2. Miten tuen menetelmiä toteutetaan vuoropäiväkodeissa? 3. Millaisia hyviä käytäntöjä ja kehittämiskohteita vuoropäiväkodeissa on?

Tutkimuskysymykset täsmentyivät lopulliseen muotoonsa opinnäytetyöprosessin aikana. Niiden kautta oli tarkoitus selvittää kiertävien erityislastentarhanopettajien omia kokemuksia tuen toteutumisesta vuoropäiväkodeissa. Koska vuoropäivähoito eroaa tavallisesta päiväkotitoiminnasta erityisesti alati muuttuvan ominaisuutensa vuoksi, oli kiinnostavaa tarkastella lasten tuen tarpeiden ilmenemistä vuoropäiväkodeissa kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemusten pohjalta. Vuoropäiväkodeissa myös monet työntekijät vaihtuvat kolmessa vuorossa, jolloin voi pohtia, vaikuttaako esimerkiksi työntekijöiden vaihtuvuus tuen toteuttamiseen käytännössä vuoropäiväkodeissa.

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymysten kautta oli tavoitteena erityisesti lähestyä vuoropäiväkotien toimintaa kehittämisen näkökulmasta, jotta jo olemassa olevia hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja voidaan nostaa esiin ja hyödyntää käytännössä. Kiertävien erityislastentarhanopettajien ajatukset ja havainnot vuoropäiväkotien kehittämistarpeisiin liittyvistä asioista auttavat edelleen kehittämään vuoropäiväkodeissa tehtävää työtä kaikkien lasten yksilöllisiin tarpeisiin paremmin vastaavaksi. On muistettava, että vuoropäivähoito on ikään kuin luonnollinen seuraus siitä, että vanhemmat tekevät vuorotyötä, ja näin ollen vuoropäivähoidon toimintaan sisältyy tavoite löytää keinoja siihen, miten lasten ja perheiden hyvinvointia voitaisiin tukea ja edistää.

Kuntien kehittämistyön lisäksi opinnäytetyön tiedosta voi olla hyötyä niille perheille, joita erityisen tuen järjestämiseen liittyvät asiat omakohtaisesti koskettavat ja joille tiedosta voi olla suoranaista hyötyä heidän punnituksaan erilaisia ratkaisuja elämässään. Kuitenkaan tämän päivän työelämätilanteessa ei aikuisilla välttämättä ole mahdollisuutta vaikuttaa omilla valinnoilla siihen, millaista työtä tekevät, vaan on tehtävä sitä mitä on tarjolla. Täten on erityisen tärkeää, että varhaiskasvatuspalveluissa tähdätään yksilöiden hyvinvointia

tukeviin toimintamalleihin ja huomioidaan lasten tarpeet arjen työn lähtökohtana päiväkodeissa.

Työn teoreettinen viitekehys rakentuu suomalaisen varhaiskasvatuksen ja päivähoidon järjestelmän sekä tuen järjestämiseen ja vuoropäivähoitoon liittyvien käsitteiden ja kuvausten pohjalta. Tutkielman pohjaksi on tarkasteltu aiempaa vuoropäivähoidosta tehtyä tutkimusta ja erityisesti sitä, millaisena erityisen tuen tarpeessa olevat lapset ja erityinen tuki näyttäytyvät niissä vuoropäivähoitoa luotaavissa tutkimuksissa, joita Suomessa on tehty lähinnä pro gradujen ja opinnäytteiden muodossa.

3 Päivähoitojärjestelmä ja vuoropäivähoito Suomessa

3.1 Päivähoito varhaiskasvatuksen toimintamuotona

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan pienille lapsille suunnattua vuorovaikutuksellista toimintaa, jolla pyritään edistämään lapsen mahdollisimman tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuspalvelut ovat keskeinen osa suomalaisen yhteiskunnan lapsiperheille suunnattuja palveluita. Päivähoito eri järjestämistapoineen on osa varhaiskasvatustoimintaa, johon lukeutuu päivähoidon lisäksi esiopetus sekä avoin varhaiskasvatustoiminta, johon lukeutuvat esimerkiksi varhaiskasvatuksen alaisuudessa toimivat avoimet leikkikerhot. Päivähoitotoimintaa voidaan järjestää sekä kunnallisesti että yksityisesti. Päivähoitoa järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja vuoropäivähoidossa. Kyseessä on palvelu, jossa yhdistyvät lapsen oikeus saada varhaiskasvatusta sekä vanhempien oikeus saada lapsille hoitopaikka. (Varhaiskasvatus 2014.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan vuonna 2012 päivähoidossa oli 228 981 lasta Suomessa, joista noin 92 prosenttia oli kunnallisessa päivähoidossa. (Lasten päivähoito 2012.)

Päivähoitoa säätelevät päivähoitolaki ja -asetus, jotka muuttuvat varhaiskasvatuslaiksi elokuun 2015 alusta lukien. Asetuksessa säädetään, että kunnan tulee järjestää päivähoitopalvelut siten, että päivähoitopalveluiden tarjonnassa huomioidaan tasapuolisesti eri-ikäisten lasten tarpeet ja paikallisten olosuhteiden vaikutus. Asetuksessa sanotaan, että päiväkodin aukioloaika vuorokaudessa on järjestettävä paikallisen tarpeen mukaan. Uuden varhaiskasvatuslain on julkisessa keskustelussa toivottu tuovan linjauksia myös vuoropäivähoidon järjestämiseen. Niitä ei ainakaan varhaiskasvatuslain ensimmäisen osan toteutus vielä tuonut. (Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239, Finlex; Myyrä 2015.)

Päivähoitopalveluiden ja muun varhaiskasvatustoiminnan sisältöjä ja toteutusta ohjaa valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005), johon kunnissa tehtävä varhaiskasvatustyö perustuu. Valtakunnallisen

varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta kunnat ovat työstäneet omat suunnitelmansa, jotka puolestaan ohjaavat yksittäisten varhaiskasvatustoimijoiden, kuten päiväkotien, toimintaa. Päiväkodeilla on omat yksikkökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat, joiden pohjalta arjen varhaiskasvatustyötä tehdään ja arvioidaan säännöllisesti.

Monissa päiväkodeissa on jo otettu käyttöön myös ryhmäkohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat, joissa luodaan kunkin ryhmän toimintaa ja painotuksia ohjaavat yhteiset toimintatavat ja käytänteet. Jokaiselle lapselle tehdään vanhempien ja päivähoiton työntekijän välisessä yhteistyössä lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jossa suunnitellaan lapsen kasvua ja kehitystä tukeva toiminta ja sovitaan mahdollisesti myös kasvattajien yhteiset toimintamallit. Uuden varhaiskasvatustuksen myötä varhaiskasvatussuunnitelmien tekeminen on jatkossa lakisääteistä siten, että jokaiselle lapselle tulee tehdä henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma viimeistään elokuussa 2017. (Myyrä 2015.)

3.2 Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatustaluiden ammattilaisten ja vanhempien välinen yhteistyö muodostaa keskeisen perustan tämän päivän varhaiskasvatustyölle. Erytisen tärkeäksi kasvatuskumppanuus nousee vuoropäivähoidosta puhuttaessa.

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan yhteistyötä, jota lasten vanhemmat ja varhaiskasvatustuksen ammattilaiset tekevät lapsen parhaan edun saavuttamiseksi. Kasvatuskumppanuus on lapsen arjessa olevien aikuisten yhteistä vastuunkantoa lapsen hyvinvoinnista huolehtimisessa. Erytisen tärkeä kasvatuskumppanuuden merkitys on silloin, kun lapsen hyvinvoinnin pohjalta on huomioitava jollain tavalla erityinen tuen tai avun tarve. Jotta vaikeistakin asioista voidaan avoimesti puhua, on tärkeää, että kasvatuskumppanuus perustuu luottamukseen ja kunnioitukseen. Varhaiskasvatustuksen henkilöstön tulee luoda hyvät olosuhteet kumppanuuden kehittymiselle. Kasvatuskumppanuus on tärkeässä roolissa valtakunnallisissa varhaiskasvatustuksen perusteissa. (Kasvatuskumppanuus 2014.)

Varhaiskasvatustuksen kasvatuskumppanuuden peruselementtejä ovat tieto, valinnanvapaus, osallistuminen, vuorovaikutus ja tiedon jakaminen sekä vertaisryhmät. Huhtasen (2004, 37) mukaan vanhempien on saatava tietoa varhaiskasvatustuksen palveluista ja tehtävistä, sekä saatava valita lapselleen sopivin varhaiskasvatustuksen toimintaympäristö. Varhaiskasvatustuksen henkilöstö ja vanhemmat muodostavat lapsen kasvun asioissa kumppanuuden, johon liittyy tasapuolinen vuorovaikutus sekä yhteinen varhaiskasvatustuksen suunnittelu, jossa vanhempien ja henkilökunnan tietämys ovat hyödynnettyinä. Vaikka arvomaailmat kodin ja päiväkodin välillä eroaisivat, on keskeistä löytää yhteinen tahtotila ja pyrkimys lapsen parhaan edun

tavoittamiseen. Vertaisryhmien olemassaolo kasvatuskumppanuuden näkökulmasta tarkoittaa sitä, että vanhempien mahdollisuuksia vertaisten vuorovaikutukseen tuetaan myös varhaiskasvatustoiminnan taholta. Tärkeää on sekin, että vanhemmilla on mahdollisuus vaikuttaa varhaiskasvatuksen käytännön toteutumiseen. (Huhtanen 2004, 37-38.)

Lapsen ollessa erityisen tuen tarpeessa voivat yhteistyö ja kasvatuskumppanuus olla vieläkin herkemällä maaperällä, koska vanhempien huoli lapsen hyvinvoinnista ja pärjäämisestä voi olla suurta. Erityisyyteen liittyvissä asioissa on huomioitava riittävän tiedon ja erilaisten vaihtoehtojen selvittäminen vanhempien valintojen tueksi esimerkiksi tilanteessa, jossa puntaroidaan lapselle sopivinta hoitomuotoa. On tärkeää, että vanhemmat ovat lapsensa parhaina asiantuntijoina mukana kaikissa palavereissa. Usein vertaisuus on tärkeää vanhempien jaksamisen tukena ja varhaiskasvatuksen työntekijät voivat ohjata vanhempia hakeutumaan esimerkiksi vertaisryhmätoimintaan. (Huhtanen 2004, 38.)

3.3 Vuoropäivähoito osana varhaiskasvatusjärjestelmää

Vuoropäivähoidolla tarkoitetaan päivähoitoa, jota voidaan järjestää eri vuorokauden aikoina sekä viikonloppuisin ja juhlapyhinä. Vuoropäivähoidosta puhutaan, kun lapsi tarvitsee päivähoitoa tavanomaisen päiväkotien aukioloajan ulkopuolella. Tavanomainen arkisin toimivien päiväkotien aukioloaika on maanantaista perjantaihin kello 6-18 välisenä aikana. (Varhaiskasvatus 2014; Lasten päivähoito 2013.)

Vuoropäivähoitoon ei ole subjektiivista oikeutta, vaan vuorohoidon tarve syntyy vanhempien työn tai opiskelun vuorotyöluonteisuudesta johtuen. Vuoropäiväkoteja on erilaisia: osa toimii kaikkina viikonpäivinä 24/7-periaatteella, osa avoinna aamuvarhaisesta iltamyöhään, osa viikonloppupäivisin. Vuoropäivähoidon järjestämiseen ei tällä hetkellä ole täsmällistä lainsäädäntöön perustuvaa ohjeistusta, vaan kunnat voivat päättää sen järjestämisestä melko itsenäisesti kunnassaan esiintyvän tarpeen pohjalta.

Lasten hoitovuorot vuoropäiväkodeissa voivat olla pitkiä, mutta toisaalta vuoropäivähoidossa olevalle lapselle saattaa kertyä hoidossa vietettyjä tunteja myös verrattain vähemmän kuin tavallisessa päivähoidossa olevalle lapselle, jos vanhempien työvuorot menevät eri rytmeissä toisen vanhemman ollessa usein kotona lapsen kanssa toisen vanhemman työvuoron aikana. Myös muut hoitojärjestelyt voivat olla merkityksellisiä vuorotyön rytmissä elävän perheen elämässä. Lapsen hoitamisesta voivat kantaa vastuuta myös isovanhemmat tai muut perheen verkoston ihmiset. (Perheet 24/7 2014.)

Henkilökunnan työvuorojen suunnittelu perustuu lasten hoidontarpeeseen. Muuttuvien tilanteiden ja työaikojen vuoksi vuoropäiväkodin työntekijöiltä vaaditaan joustavuutta ja valmiutta suunnitelmien muuttumiseen työn niin vaatiessa.

Perheet 24/7 -tutkimuksen mukaan vuoropäivähoito on raskas, mutta vaihtelevaisuudesta pitävälle antoisa työpaikka. Erytyisen haastavaa vuorohoidossa työskentelyssä on toiminnan alati muuttuva luonne - suunnittelu koetaan haastavaksi vaihtuvuuden ja lasten yksilöllisten tarpeiden vuoksi. Arjen vaihtelevuus on toisaalta vahva vetovoimatekijä vuoropäivähoitossa. Lapsimäärät vaihtelevat vuoroista riippuen, ja työssä saa kohdata paljon erilaisia ihmisiä niin lasten, vanhempien kuin työkavereiden muodossa. Työn kuormittavuustekijöitä ovat työolosuhteiden fyysiset ja psyykkiset tekijät sekä työaikoihin liittyvät asiat. Muutokset, jotka voivat olla enemmän sääntö kuin poikkeus, ja jotka voivat tulla lyhyelläkin varoajalla, voivat kuormittaa työntekijöitä. (Perheet 24/7 2014.)

Vuoropäivähoitossa olevien lasten lukumäärä on pysynyt samansuuruisena aiempaan, vuonna 2010 toteutettuun kuntakyselyyn verrattuna. Vuoden 2013 kuntakyselyssä kunnallisen vuoropäivähoidon piirissä oli Suomessa 14 300 lasta, mikä tarkoittaa noin seitsemää prosenttia kaikista kunnallisen päivähoiton piirissä olevista lapsista. Heistä yli puolet (52 prosenttia) oli hoidossa ympärivuorokautisesti öisin ja viikonloppuisin. (Lasten päivähoito 2013.)

4 Tuki varhaiskasvatuksessa

4.1 Mitä "erityinen tuki" tarkoittaa?

Erytispedagogiikka tieteenalana on käsitellyt ”vammaisten tai erilaisiksi katsottujen lasten oppimiseen ja kasvatukseen liittyviä kysymyksiä”. Erytispedagogiikka määriteltiin aiemmin Suomessa tieteenalaksi, joka tutki ”pedagogisesti poikkeavien yksilöiden kasvatusta ja koulutusta”. Nyttemmin puhutaan ihmisistä, joilla on erityisiä kasvatuksellisia tarpeita. Erytispedagogiikassa on siis kyse erityisten tarpeiden tunnistamisesta ja niihin vastaamiseksi kehitetyistä menetelmistä ja toimintamalleista. (Vehmas 2005, 84 ja 94.)

Erytistä tukea ja sitä tarvitsevaa ihmistä voidaan nykyään määritellä eri tavoin, mikä selviää katsauksella aihepiirin lainsäädäntöön. Neuvolatoimintaa, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa ja lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta säätävä asetus määrittää, että terveysneuvonta ja tarkastukset on järjestettävä siten, että erityisen tuen tarpeet havaitaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa (Erytinen tuki - monet määritelmät 2014.)

Lastensuojelulaissa (417/2007) edellytetään lapsen ja perheen piirissä toimivia muita palvelutahoja järjestämään erityistä tukea silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun

asiakkuuden piirissä. Muun muassa päivähoito lukeutuu näihin toimijoihin. Lastensuojelulain mukaisen erityisen tuen käsitteen kanssa samankaltaisia merkitykseltään ovat terveys-, sosiaali- ja opetustoimissa käytettävä varhainen tuki ja varhainen puuttuminen. Perusopetuksen yhteydessä käytössä olevat tukimuodot vahventuvat portaittain siten, että opetuksen yhteydessä annettavan lyhytaikaisen tuen jälkeen on mahdollista järjestää tehostettua tukea ja viimeiseksi erityistä tukea. Päivähoitolaissa (36/1973) käytetään määritelmää ”erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseva lapsi”. Varhaiskasvatussuunnitelman valtakunnallisissa perusteissa puhutaan ”erityistä tukea tarvitsevasta lapsesta”. Varhaiskasvatuksen tuen portaikossa kaikille lapsille annetaan pedagogista tukea. Lisävahvistusta tarvittaessa annetaan varhaista tukea ja korkeimmalla tukiportaalla käytetään erityistä tukea. (Erityinen tuki - monet määritelmät 2014.)

Esiopetus on perusopetuslain alaista toimintaa ja tuen porrastus etenee esiopetuksessa saman kolmivaiheisuuden mukaan kuin muussakin perusopetuksessa. Esiopetuksen tuen portaat ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki.

Monissa kunnissa puhutaan nykyään erityispäivähoidon sijasta varhaiserityiskasvatuksesta. Kiertävien erityislastentarhanopettajien tehtävissä kuntien erityispäivähoidon tai varhaiserityiskasvatuksen toimialalla voi työskennellä varhaiskasvatuksen konsultoivia erityisopettajia ja konsultoivia erityislastentarhanopettajia.

4.2 Tuen järjestäminen päivähoitopalveluissa

Päivähoidon erityiskasvatus toteutuu nykyisin yleensä tavallisessa päivähoitossa, koska päivähoito yhtenä varhaiskasvatuksen toimintamuotona on itsessään monille lapsille kuntouttavaa toimintaa. Erityisen tuen tarpeet lomittuvat osaksi varhaiskasvatustoimintaa, eikä erityisyyttä ole yleensä tarpeellista korostaa. Tuen tarpeisiin voidaan vastata lapset yksilöllisesti huomioiden ja yksilökohtaisesti varhaiskasvatusta suunnitellen ja suunnaten. Päivähoito voi olla keskeinen kuntoutusmuoto silloin, kun lapsen kasvuolot eivät ole kehitykselle ja terveydelle riittävän turvalliset. Päivähoito voi siis toimia lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Tämäkin asettuu yleensä luontevasti päivähoitojärjestelmään, sillä kuuluuhan varhaiskasvatukseen keskeisesti lapsen perheen tukeminen. (Heinämäki 2004, 48-51.)

Kasvatuskumppanuus ja yhteistyö perheen kanssa rakentuvat päivittäisissä kohtaamisissa, ja vanhempien ja päiväkotihenkilöstön välille voi syntyä luottamuksellinen suhde. Yhteistyön kehittyminen todelliseksi kasvatuskumppanuudeksi kysyy kasvattajien tasaveroisuutta ja perheen kunnioittamista. Vanhemmat voivat saada henkilökunnalta tukea ja ohjausta arjen kasvatustilanteisiin sekä perheen vuorovaikutukseen. Toisinaan vanhemmuuden tueksi riittää

empaattinen kuuntelu ja tarvittaessa ohjaaminen hakemaan perhettä auttavia palveluita. Perheen vaikeuksien kohtaaminen voi aiheuttaa työntekijöissä riittämättömyyden tunteita etenkin, jos perheen tilanne ei muutu suotuisammaksi. Perhetyön osaamista tarvittaisiin myös päivähoitossa, ja päivähoidon ja perhetyön yhteensovittamista on monin paikoin tehty joko tehostamalla toimijoiden yhteistyötä tai liittämällä perhetyön palveluita päivähoitoon. Päivähoidon perhetyön keskeisenä lähtökohtana on varhaisen tuen tarjoaminen perheille sekä perheiden tuntemus. (Heinämäki 2004, 48-51.)

Vaikka erityinen tuki toteutuu lapsen arjessa, se ei tapahdu itsekseen, vaan sen toteuttamiseksi tarvitaan resursseja. Erityisen tuen järjestäminen kysyy henkilöstöltä osaamista sekä tuen tarpeen tunnistamisen että yksilöllisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen osalta. Käytännön työssä tarvitaan aikaa yksilölliseen arviointiin, suunnitteluun, toteuttamiseen ja yhteistyöhön. Lapsen yksilöllinen ohjaus ja erilaisten menetelmien käyttö vaatii osaamista ja aikaa. Tuen toteuttaminen kysyy kaikkien työntekijöiden sitoutumista, koska erityinen tuki ei saisi jäädä vain tietyn aikuisen ja lapsen väliseksi. On kaikkien aikuisten vastuulla, että lapsen arki sujuu yhteydessä muuhun lapsiryhmään, eikä vain avustajan kanssa erillisenä toimintana. On tärkeää, että työyhteisössä kiinnitetään huomiota työntekijöiden osaamiseen ohella voimavaroihin ja jaksamiseen, koska nämä asiat heijastuvat myös ryhmän vuorovaikutusilmapiiriin. (Heinämäki 2004, 66-69.)

Erityislapsen statusta synnyttävää päätöstä ei tehdä päivähoidon piirissä lakisääteisesti, vaan lapsen tuen tarve liitetään yleensä päiväkotiryhmän tarvitsemaan lisäresurssiin. Käytännössä se voi tarkoittaa ryhmäkoon pienentämistä tai ryhmäavustajan tarvetta. Lisäresurssitarvetta perustellaan yleensä asiantuntijalausunnolla. (Heinämäki 2004, 42-43.)

Päivähoitolakiin on kirjattu velvoite kuntoutussuunnitelman tekemisestä, mikäli lapsella on erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeita. Käytännössä kuntoutussuunnitelma tarkoittaa nykyisin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyvää erityisen tuen suunnitelmaa. Kuntoutussuunnitelman tekeminen ei kuitenkaan ole ollut automaationa kunnissa, vaan se saattaa usein jäädä tekemättä. Syitä tekemättömyydelle on löydetty asiantuntijatuen puutteesta ja erityislastentarhanopettajien vähäisyydestä. (Pihlaja 2006, 13-14; Heinämäki 2004, 11 ja 42-43.)

Pihlaja (2006) arvelee, että kuntoutus ja pedagogiikka mielletään käsitteellisesti turhan kaukaisiksi toisistaan, ja kuntoutus mielletään liian tiukasti vain lääkinällistä kuntoutusta tarkoittavaksi. Kunnilla saattaa olla käytäntönä esimerkiksi, että kuntoutussuunnitelma tehdään lapsille, joiden tuen tarpeesta on olemassa ulkopuolisen asiantuntijatahон antama lausunto. Tämä ei kuitenkaan ole lain määräämä edellytys, eikä lausunto ole välttämätön, jotta tukitoimia voidaan päivähoitossa järjestää. Vaikka lausuntoa ei tarvita päivähoitopaikan

perusteeksi, se on kuitenkin merkittävässä roolissa ohjaamassa varhaiskasvatuksen tukitoimien yksilöllistä suunnittelua lapsen tarpeiden mukaisiksi. Käytännössä lisäresursseja lapsen päiväkotiryhmään harvemmin myönnetään ilman asiantuntijalausuntoa. (Pihlaja 2006, 13-14; Heinämäki 2004, 11 ja 42-43.)

4.3 Tuen portaat ja tukitoimet varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen piirissä tukea järjestetään kolmiportaisen jaottelun mukaan. Varhaiskasvatustyö perustuu **pedagogiseen tukeen**, joka on tarjolla kaikille varhaiskasvatuksen piirissä oleville lapsille ja jonka perustana on vahvaan osaamiseen ja lapsen kehityksen eri vaiheiden perusteelliseen tuntemiseen pohjautuva pedagoginen perusta työlle. Monet päivähoidon toimintakulttuuriin sisältyvistä kuntouttavista tekijöistä ovat kaikille lapsille hyödyllisiä. Portaikolla seuraavana on **varhainen tuki**, johon sisältyy laajempien ongelmien ennaltaehkäisemisen näkökulma. Varhainen tuki tarkoittaa pedagogista kuntoutusta, joka järjestetään päivittäisessä toimintaympäristössä lapsen kiinnostuksen kohteita ja toimintaa seuraten. Varhaista tukea pidetään yhtenä varhaiskasvatuksen perustehtävänä, jolla katsotaan olevan suuri vaikutus ongelmien ennaltaehkäisyssä. **Erityisellä tuella** vastataan lapsen kasvatuksellisiin ja kuntoutuksellisiin tarpeisiin. Kyse ei välttämättä ole erityisistä toimenpiteistä, vaan yksilöllisesti asetetuista tavoitteista varhaiskasvatuksessa. (Tuki varhaiskasvatuksessa 2014.)

Tärkeää on, että koko kasvatushenkilöstö tuntee käytettävissä olevat tukitoimet, jotta tuki tavoittaa sen tarpeessa olevan lapsen osana hänen arkeaan päivähoidossa. Erityisen tuen tarpeen arviointiin tarvitaan erityispedagogista osaamista, jota on saatavilla myös esimerkiksi kiertävien erityislastentarhanopettajien taholta. Tuen portaiden rinnalla kulkevat muut tukitoimet, joita lapsi voi saada tuen tarpeensa edellyttämässä muodossa. Lapsen tarvitsemien tukitoimien suunnittelu perustuu kasvattajien havainnoille siitä, millaisissa asioissa lapsi tukea tarvitsee. (Tuki varhaiskasvatuksessa 2014.)

Päivähoitoon sisältyviä kuntouttavia elementtejä ovat esimerkiksi struktuuri eli jäsennelty rakenne, jonka avulla esimerkiksi päiväjärjestyksen ja eri toimintojen ymmärtäminen helpottuu ja lapsen mahdollisuus toiminnan ennakoimiseen vahvistuu. Kuntouttavassa mielessä merkityksellisiä ovat päivähoidon vuorovaikutussuhteet ja -ilmapiiri sekä lasten ja aikuisten välillä että lasten keskuudessa. Ryhmätoiminnan kautta lasta voidaan ohjata sosiaalisissa suhteissa ja vertaisryhmässä toimimisessa. Mikäli lapsella on tuen tarvetta jollain kehityksen osa-alueilla, esimerkiksi kielen tai motoriikan kehityksessä, voidaan kehitystä tukea kytkemällä sopivaa toimintaa luontevasti muuhun yhteisten tavoitteiden mukaiseen toimintaan valitsemalla sisältöjä ja painotuksia tarpeiden mukaisesti. (Tuki varhaiskasvatuksessa 2014.)

Perusopetuslain piiriin kuuluvan esiopetuksen tuen menetelmät pohjautuvat yleiseen tukeen, mikä käytännössä tarkoittaa esimerkiksi eriytettyä opetusta, opettajien välistä yhteistyötä tuen kohdentamiseksi tai avustajaresurssin hyödyntämistä. Jos yleinen tuki ei tunnu riittävän, tehdään pedagoginen arvio, jonka pohjalta lapsi saa tarvittaessa tehostettua tukea. Tehostettu tuki on pitkäjänteistä ja siihen sisältyy useita tuen menetelmiä, jotka on pedagogisen arvion pohjalta kirjattu lapsen oppimissuunnitelmaan. Tehostetun tuen portaalla ovat käytettävissä kaikki tuen menetelmät erityisopetusta lukuun ottamatta. Käytettävissä on muun muassa erityisopettajan tukea oppimiseen, yksilöllinen ohjaus ja joustava ryhmätoiminta. (Vehviläinen 2013, 10-14.)

Mikäli tehostettu tuki ei riitä, on seuraava mahdollisuus suunnitella erityistä tukea, joka perustuu pedagogiseen selvitykseen ja jonka pohjalta lapselle tehdään yksilöllinen tukisuunnitelma. Sitä kutsutaan henkilökohtaiseksi esiopetuksen järjestämistä koskevaksi suunnitelmaksi (HOJKS). Erityisen tuen päätös tehdään yleensä vasta sitten, kun muut tuen portaat on todettu riittämättömiksi. Erityistä tukea tarjotaan, jos lapsi ei voi vamman tai sairauden vuoksi osallistua muutoin esiopetukseen. (Vehviläinen 2013, 10-14.)

Kuntakyselyn mukaan kunnilla on käytössään useita erityisen tuen menetelmiä, joista yleisimmät ovat varhaiskasvatuksen pedagogiset tukitoimet, lapsen tai lapsiryhmän avustaja sekä käytettävissä olevat erityislastentarhanopettajan palvelut. Muita kunnissa käytettyjä menetelmiä ovat esimerkiksi lapsiryhmän koon pienentäminen ja lapsen sijoittaminen erityisryhmään. (Lasten päivähoito 2013.)

Lapsen tarvitsemaa tukea voi tarkastella eri näkökulmista. Yleistäen voidaan ajatella, että kaikki lapset tarvitsevat tukea ja ohjausta uusia taitoja ja kykyjä oppiakseen. Puutteen ja osaamattomuuden sijasta tuen järjestämistä voi ajatella toimintaperusteisesti miettien, miten lasta voidaan tukea, jotta hän saavuttaisi parhaan mahdollisen taidon tekemisissään. Esimerkiksi kielen kehityksen tukeminen on luonnollinen osa varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Kommunikoinnissa voi hyödyntää erilaisia menetelmiä kuten esimerkiksi kuvia ja tukiviittomia. Mikäli lapsi saa puheterapiaa, sen tavoitteita ja menetelmiä hyödynnetään varhaiskasvatuksessa terapeutin ohjeen mukaisesti. (Heinämäki 2004, 26-28.)

Myös lapsen liikkumisen ja motorisen kehityksen tukeminen on varhaiskasvatuksen luonnollinen sisältöalue, jossa harjoitetaan päivittäin sekä karkea- että hienomotoriikan osa-alueita. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön kuuluvat liikkumiseen innostavat tilat ja välineet, ja liikkumisen tuen tarpeisiin voidaan hyödyntää apuvälineitä, harjoituksia ja tilajärjestelyitä. Ajatuksena tulee olla lapsen liikkumisen mahdollistaminen muiden lasten kanssa. Lapsen saadessa fysioterapiaa kytketään terapian tavoitteet varhaiskasvatuksen

arkeen yhteistyössä terapeutin kanssa. Jos lapsen tuen tarve ilmenee sosiaalisen vuorovaikutuksen alueella, on tuen muotona yleensä sosiaalinen ja pedagoginen kuntoutus. Tällöin toiminta ryhmässä muiden lasten kanssa yhteisin säännöin ja tavoittein edistää lapsen sosiaalisten tilanteiden taitoja ja kykyä toimia ryhmän jäsenenä. (Heinämäki 2004, 26-28.)

Tärkeää on, että varhaiskasvatusyhteisön kaikki aikuiset käyttävät lapsen ohjaamiseen samoja yksilöllisesti sovittuja menetelmiä. Keskeistä on auttaa lasta vuorovaikutustilanteissa, vahvistaa hänen empatiakykyään sekä ohjata tunteiden tunnistamisessa ja hallinnassa. Tunnetaitokasvatuksessa kiinnitetään huomiota myönteisten ilmaisukeinojen harjoitteluun ja tuetaan lapsen vahvuuksia ja itsetuntoa. Itsenäisyyteen ja omatoimisuuteen liittyviä taitoja tuettaessa kiinnitetään huomiota lapsen mahdollisuuteen tehdä valintoja ja päätöksiä toimintakykynsä mahdollisesta alenemisesta huolimatta. Omatoimisuutta tuetaan aina, kun se on turvallisesti mahdollista. Oppimisen mahdollistamisen tukemisessa on keskeistä erityislastentarhanopettajan pedagoginen ohjaus sekä lapsen mahdollisista terapioiden nousevat menetelmät ja tavoitteet. Varhaiserityisopetuksella voidaan havaita jo aikaisessa lapsuudessa riskitekijöitä lapsen oppimisvalmiuteen liittyen, jolloin on mahdollista aloittaa tukitoimet hyvissä ajoin ennen isompia oppimisen hankaluuksia. (Heinämäki 2004, 26-28.)

4.4 Tuen toteuttamisen ja tarpeiden taustaa

Tuen järjestämistä käytännössä on eri aikakausina toteutettu erilaisilla painotuksilla riippuen kulloinkin vallalla olevasta aatteellisesta ideologiasta. Nykyinen tapa toteuttaa tuen palveluja lienee sekoitus erottelevaa ja yhdistävää ajatusmallia. Segregoiiva eli erotteleva tapa pitää sisällään erityispäiväkodit ja päiväkotien erityisryhmät. Yhdistävässä eli integroivassa mallissa tukea tarvitseva lapsi sijoittuu ikäistensä joukkoon siten, että esimerkiksi integroidussa päiväkotiryhmässä on sekä erityistä tukea tarvitsevia lapsia että niin sanottuja tukilapsia, joilla ei ole erityisen tuen tarvetta. Inklusiivinen ajattelumalli vie integraation ajatuksen vielä pidemmälle, eli lapsi sijoittuu siihen päiväkotiin, johon hän menisi ilman tuen tarvettakin. Tuki järjestetään siis sinne, missä lapsi on päivähoitossa. (Heinämäki 2004, 13-14.)

Inklusioon tähtäävän päivähoito ydinajatuksena on, että lapsen päiväkotiosuhteiden tulee muokkautua lapsen tarpeisiin sopivaksi sen sijasta, että vaadittaisiin lapsen muokkautuvan ja sopeutuvan päiväkodin vaatimuksiin. Inklusiivinen ajatusmalli kysyy sitoutumista niin kasvatushenkilökunnalta kuin päivähoito hallinnoltakin. Lapsikohtaiset tukitoimet on suunniteltava tarkasti ja käytännön tukikeinot on oltava selvät lapsen arjessa mukana oleville. Erityislastern määrä tulisi huomioida henkilökunnan suhdeluvussa. Inklusiivisen toimintamallin eduksi voidaan nimetä lapsen osallisuuden mahdollistaminen. Kun lasta ei

siirretä tuen tarpeiden vuoksi toiseen ryhmään tai jopa toiseen päiväkotiin, välttään siirron sosiaalisilta vaikutuksilta lapsen elämässä. (Ojanen 2008, 13.)

Lapsen erityisen tuen tarve voi johtua eri syistä ja tekijöistä ja niiden yhdistelmistä. Tuen tarvetta voi ilmetä fyysisen kehityksen ja motoriikan alueella, tarkkaavaisuudessa, kommunikaation ja kielen kehityksessä, sosiaalisilla ja emotionaalisilla alueilla, oppimisvalmiuksissa ja kognitiivisissa taidoissa sekä vamman tai pitkäaikaissairauden vuoksi. Erityisen tuen tarve voi johtua myös lapsen kasvuympäristöstä ja perhesuhteisiin liittyvistä tekijöistä. (Pihlaja 2006, 13.) Erityistä tukea tarvitsevien lasten ongelmat saattavat olla monimuotoisempia kuin aiemmin. Perheiden hyvinvointia voivat haastaa esimerkiksi työttömyys, päihdeongelmat ja perheenjäsenten toimimattomat vuorovaikutussuhteet. (Heikkilä 2014, 56-58.)

Vanhempien ja kasvatushenkilöstön havainnot ovat keskeisiä tarkastelun kohteita, kun lapsen erityisen tuen tarve nousee pohdittavaksi. Joissain tilanteissa tuen tarve tiedetään jo valmiiksi lapsen tullessa varhaiskasvatuspalveluiden piiriin. Tuen tarve voi ilmetä lapsen fyysisen, psyykkisen tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla. Se voi ilmetä myös kasvuolosuhteisiin tai lapsen kehitystä vaarantaviin tekijöihin liittyen. Keskeistä on, että tuen tarve havaitaan ja siihen tartutaan hyvässä yhteistyössä. Olennaista on tunnistaa ja nimetä lapsen toimintamahdollisuudet ja siihen liittyvät ohjauksen ja tuen tarpeet. Tärkeää on huomioida lapsen vahvuudet ja hänen mahdollisuutensa saada onnistumisen kokemuksia toimintaympäristössään. Tukitoimet pyritään aloittamaan heti kun tarve on havaittu, vaikka arvioinnin tueksi voidaan usein hakea lausuntoja myös muilta asiantuntijoilta yhdessä vanhempien kanssa. On tärkeää, että tukitoimet saadaan lapsen tueksi mahdollisimman pian, jotta ongelmat eivät pääse kasaantumaan ja pitkittymään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 35.)

Lapsen tarvitsemia tukitoimia järjestettäessä keskeisenä lähtökohtana on tukea lasta hänen omassa vertaisryhmässään yleisten varhaiskasvatuspalvelujen puitteissa. Tuen tarve ja järjestäminen määritellään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Lapsen toimimista ryhmässä ja muiden lasten kanssa ohjataan ja tuetaan. Tuen keinoja suunniteltaessa ja toteutettaessa keskeistä on tiivis yhteistyö vanhempien ja kasvatushenkilöstön välillä. Lapsen toimintaympäristöä pyritään mukauttamaan lapsen tuen tarpeiden mukaisesti. Tarvittaessa päivittäistä kasvatustyötä voidaan eriyttää lapsen tarpeita vastaavasti, keskittyä perustaitojen harjaannuttamiseen ja edistää lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Konkreettisia päivähoiton arjen kuntouttavia ilmenemismuotoja voivat olla päiväjärjestyksen tarkka strukturointi, lapsen oman toiminnan ohjaus ja ryhmätoiminta sekä hyvä, arvostava vuorovaikutus. Toisinaan lapsi voi tarvita kokonaisvaltaisempaa kasvatuksellista ja lääkinnällistä kuntoutusta. Tällöin lapsen varhaiskasvatukseen voi kuulua muita tukipalveluja

kuten erilaisia terapioita tai kuntoutusohjausta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 36-37.)

Jos päivähoidon henkilöstöllä herää havaintojensa pohjalta epäily tuen tarpeesta, on ensin keskusteltava vanhempien kanssa. Vanhempien suostumuksella päiväkotikiitos voi pyytää yhteistyöhön erityislastentarhanopettajaa, joka lasta havainnoituaan voi olla mukana yhteistyössä tukitoimia suunniteltaessa. (Paatelainen & Putkonen 2011, 35.) Siirryttäessä varhaisesta tuesta erityisen tuen menetelmiin tarvitaan erityispedagogista osaamista lapsen yksilöllisten tukitoimien suunnittelemiseksi ja tavoitteiden asettamiseksi. (Soini 2013, 17-28.)

Erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä on viime vuosina ollut kasvussa. Kuntakyselyn mukaan vuonna 2013 noin kahdeksan prosenttia eli noin 16 800 kunnallisen päivähoiton piirissä olevista lapsista oli erityisen tuen tarpeessa, mikä on lähes kuusi prosenttia enemmän kuin vuonna 2010. Enemmistö, noin 68 prosenttia, erityisen tuen tarvisijoista oli poikia. (Lasten päivähoito 2013.)

Varhaislapsuudessa ilmenneet ongelmat voivat ennustaa haasteita myös myöhemmällä iällä, minkä vuoksi asioihin puuttuminen ajoissa voi säästää paljon kustannuksia, joita syntyisi esimerkiksi syrjäytymiskiarteeseen joutuneen nuoren ja aikuisen auttamisessa (Heikkilä 2014, 56).

4.5 Kiertävien erityislastentarhanopettajien työnkuva päivähoitossa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän kuntakyselyn mukaan yli 70 prosentilla päiväkodeista oli erityislastentarhanopettajan palvelut käytössään vuonna 2013. (Lasten päivähoito 2013.)

Päivähoitolain mukaan kunnalla on oltava käytössään tarvetta vastaava määrä erityislastentarhanopettajan palveluja. Lastentarhanopettajaliiton mukaan riittävällä kelpoisuudella varustetun erityislastentarhanopettajan palveluita ei kuitenkaan ole saatavilla kaikissa kunnissa. Kunnat voivat järjestää erityislastentarhanopettajan palvelut myös yhteistyössä toisten kuntien kanssa. (Erityisopetus 2014.)

Erityislastentarhanopettajan tuki ja yksilöllisesti järjestetyt opetustilanteet ovat keskeisiä tuen keinoja lapsille. Erityislastentarhanopettajan mukana olo lapsen kuntoutuksessa on keskeinen osa lapsen tukea, olipa erityislastentarhanopettajan rooli sitten ryhmässä työskentelevä tai konsultoiva. Tuen järjestämistä suunniteltaessa määritellään, kuinka erityislastentarhanopettajan työ linkittyy lapsen varhaiskasvatukseen.

Erityislastentarhanopettajan työskentelyyn on käytössä erilaisia toteutusmalleja, jotka

vaihtelevat kunnittain. Joissain päiväkotiryhmissä saattaa työskennellä erityislastentarhanopettaja, vaikka ryhmä ei olisikaan erityisryhmä. Yleinen toteutustapa on kiertävä erityislastentarhanopettaja, jonka toimialaan kuuluu yleensä useita kunnan tai usean kunnan päiväkoteja. Muita toimintamalleja voivat olla esimerkiksi relto eli resurssina toimiva erityislastentarhanopettaja sekä lelto eli liikkuva erityislastentarhanopettaja. (Heinämäki 2004, 59 ja 63.)

Kiertävän erityislastentarhanopettajan toimenkuvaan voi sisältyä muun muassa seuraavia työtehtäviä: osallistua lapselle sopivimman hoitopaikan valitsemiseen, havainnoida lapsen kehitystä ja ohjata lapsi tarvittaviin tutkimuksiin, vastata lapsen tarvitseman tuen suunnittelusta, osallistua päiväkodin lapsiryhmien toimintaan ja yksilöohjaukseen yhteistyössä päiväkodin henkilökunnan kanssa, tukea perheitä sekä välittää tietoa vanhemmille ja päiväkodin henkilökunnalle. (Huhtanen 2004, 16.)

Joissain kunnissa lyhenne 'kelto' voi kiertävän erityislastentarhanopettajan lisäksi tarkoittaa 'konsultoivaa' erityislastentarhanopettajaa. Monissa kunnissa, joissa erityispäivähoidon sijasta puhutaan varhaiserityiskasvatuksesta, on varhaiskasvatuksen palveluksessa 'varhaiskasvatuksen konsultoivia erityisopettajia'. Tässä opinnäytetyössä käytetään käsitettä "kiertävä erityislastentarhanopettaja" kuvaamaan tutkimushaastattelujen tiedonantajia, jotta tiedonantajien kuntataustat eivät tulisi mahdollisesti ammattinimikkeiden pohjalta ilmi.

5 Kuvauksia vuoropäivähoidosta

5.1 Vuoropäivähoidon erityiskysymyksiä

Varhaiskasvatuksen toimintamuodoista vuoropäivähoidon voidaan ajatella vastaavan eniten työelämän tarpeita, koska vuorohoitopaikan saaminen edellyttää todellista, vanhempien työstä tai opiskelusta johtuvaa tarvetta. Suoranaista subjektiivista oikeutta vuoropäivähoitoon ei siis ole. Vuoropäivähoidon toimintaa ohjaavat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, eikä vuoropäivähoito saisi olla pelkkää perushoitoa, kuten toteaa Hannuniemi pro gradu -tutkielmassaan (2011).

Vuoropäivähoidon epäsäännöllisen ja ennustamattoman tarpeen mukaan vuoropäiväkotien resurssit voivat vaihdella suuresti, minkä vuoksi vuoropäivähoito voi pahimmillaan muistuttaa "enemmän liukuhihnatyötä kuin varhaiskasvatusta". Epäsäännöllisen elämänrytmin vuoksi vuoropäiväkodeissa on keskeistä myös vanhempien ja kasvatushenkilöstön vahva yhteistyö lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Kasvatuskumppanuuden merkitys korostuu, jos lapsi on hoidossa pitkiäkin ajanjaksoja kerrallaan. Kasvatuskumppanuudesta huolehtiminen sekä lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen vahvistaminen ovatkin vuoropäivähoidossa

työskentelevien kasvattajien tehtäviä. Vuoropäivähoito haastaa siis olemuksellaan monipuoliseen pedagogiseen ajatteluun, missä on huomioitava vuorotyölle ominainen alati muuttuva ja levoton rytmi. Vaihtuvuuden tuoma levottomuus voi lisätä myös lasten turvattomuutta, mihin joissain vuoropäiväkodeissa on pyritty vaikuttamaan esimerkiksi ottamalla työvuorosuunnittelussa käyttöön vakiopäivävuoro sekä ottamalla päiväkotiin myös vain päivävuorossa olevia lapsia. (Hannuniemi 2011, 10-12.)

Kasvatuskumppanuuden tärkeys nousee esille myös Paatelaisen ja Putkosen opinnäytteessä (Paatelainen & Putkonen 2011), jossa vuoropäivähoidon keskeinen merkitys on olla osa tukiverkosta erityisesti yksinhuoltaperheiden osalta. Kasvatuskumppanuuden toteuttamisen välineenä on vuoropäiväkodeissakin usein omahoitajajärjestelmä, jossa yksi päiväkodin kasvatushenkilöstöstä on lapsen lähiaikuinen ja hoitaa esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen käymisen sekä lapsen ja perheen asiat hyvin tuntevana on aktiivisesti mukana suunnittelemassa lapsen varhaiskasvatuksen sisältöä. Vuoropäiväkodin arjessa omahoitajuuden tiukassa lokerossa pysyminen ei ole välttämättä mahdollista, koska vuorotyötä tekevä kasvatushenkilö ei välttämättä kohtaa lähilastaan pitkiin aikoihin vuorojen mennessä eritahtisina ristiin. (Paatelainen & Putkonen 2011, 18-21.)

5.2 Lapset vuoropäivähoidossa

Suomi on ollut mukana Perheet 24/7 -tutkimushankkeessa, jossa on selvitetty epätyypillisten työaikojen vaikutuksia perheiden arkeen ja hyvinvointiin. Jyväskylän ammattikorkeakoulun hallinnoimassa, Suomen Akatemian rahoittamassa yhteistyöhankkeessa on tutkittu Suomen lisäksi ei päiväsaikaan tapahtuvan työn vaikutuksia perheisiin Hollannissa ja Iso-Britanniassa. Tutkimus antaa viitteitä siitä, että erityisesti Suomessa ja Iso-Britanniassa epäsäännöllistä työaikaa tekevät vanhemmat kokevat lapsillaan olevan enemmän käyttäytymiseen liittyviä haasteita kuin päivätyötä tekevät vanhemmat. He ovat usein myös huolissaan epäsäännöllisen rytmin vaikutuksesta lapsiinsa. Tutkimuksen mukaan sekä säännöllistä että epäsäännöllistä työtä tekevät vanhemmat ovat tyytyväisiä yhteistyöhön päivähoitohenkilöstön kanssa. Vanhemmat kokevat luottamusta päivähoitoon ja keskusteluyhteyden avoimeksi. Epäsäännöllistä työtä tekevät vanhemmat olivat säännöllistä työtä tekeviä vanhempia useammin huolissaan varhaiskasvatuksen laadusta. (Perheet 24/7 2014.)

Tutkimuksissa on noussut esiin viitteitä siitä, että lasten vertaissuhdeongelmien ja vanhemman vuorotyön välillä saattaa olla yhteys. Vuoropäivähoidossa vertaissuhdeongelmien on huomattu liittyvän esimerkiksi siihen, että kavereiden tapaaminen on epäsäännöllistä eriävien hoitoaikojen vuoksi. (Aho & Viljakainen 2013, 50.)

Perheet 24/7 -tutkimuskokonaisuuteen on liittynyt kokonaan tai osittain useita tutkimuksia, jotka liittyvät jollain tavalla vuoropäivähoitoon. Norolan ja Taipaluksen opinnäytetyössä (Norola & Taipalus 2012) nousee esille vuoropäivähoitoon sisäänrakennetun vaihtuvuuden vaikutukset lapsen vuorovaikutussuhteiden muodostumiselle ja ryhmän kehittymiselle. Vuorohoidolle on myös ominaista paitsi lapsen hoitojaksojen epäsäännöllisyys, myös jaksojen pituus. Lapsi voi olla jopa 400 tuntia kuukaudessa päivähoidossa. Vaihtuvuuden ja epäsäännöllisyyden tiedostaminen on tärkeää, samoin se, että haittoja pyritään minimoimaan kiinnittämällä huomiota erityisesti lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen. Länän olevan vuorovaikutuksen lisäksi kodinomainen ympäristö on tärkeä. (Norola & Taipalus 2012, 16-19.)

Lapsen turvallisuutta lisää se, että hän voi ennakoida päivänsä kulkua. Vuoropäivähoidon sirpaleisuudessa onkin erityisen keskeistä huomioida struktuurin esillä pitäminen siten, että lapsi tiedostaa missä kohtaa päivää ollaan menossa ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Tätä voi havainnollistaa esimerkiksi kuvien avulla. Pieni ryhmäkoko yleensä lisää lapsen hyvinvointia, mikä voi parhaimmillaan toteutua vuorohoidossa lapsimäärän ja aikuissuhteen ollessa lasten kannalta ihanteellisimmillaan. Vuoropäiväkotitoiminnan vahvuutena ovatkin ne hetket, jolloin lasten vähäisyys aikuismäärään nähden mahdollistaa yksilökohtaisen huomion ja kiireettömän vuorovaikutuksen. (Norola & Taipalus 2012, 16-19.)

Vuoropäiväkotien ryhmäkoon muuttuvaisuuden positiiviset puolet tunnistaa myös vuorohoidon henkilöstö. Erityisesti iltaisin ja viikonloppuisin, jos lapsimäärät ovat alhaisempia, voivat työntekijät paremmin kuunnella lapsia, toteuttaa heidän toiveitaan ja ylipäätään viettää rauhassa aikaa lasten kanssa. (Leiviskä 2014, 57.) Hollannissa tehdyn tutkimuksen mukaan vuoropäivähoidossa ilmeni vähemmän päivittäistä pysyvyyttä niin hoitajissa, ikätovereissa kuin päiväohjelmassakin. Pysyvyys ja jatkuvuus lisäsivät lasten hyvinvointia päivähoidossa. (De Schipper ym. 2003, 300 ja 317.)

Vuoropäivähoidossa oleville lapsille leikki on yhtä merkityksellistä kuin tavallisessa päivähoidossa oleville lapsille, selviää Lahden ja Malmbergin (2013) opinnäytetutkimuksesta, jossa he vertailivat vuoropäivähoidossa olevien lasten kokemuksia tavallisen päiväkodin lasten mielipiteisiin. Ulkoilu on erityisen tärkeää ja sitä kuuluu hoitoarkeen niin aamu- kuin iltavuoroissakin. Päiväkodin ulkopuolisissa kohteissa käyminen, ruuanlaitto ja syöminen sekä television ja videoiden katsominen on vuoropäivähoidossa oleville lapsille erityisen tärkeää. Vuorohoidossa olevat lapset nostivat ruokailuun ja televisioon liittyviä toimintoja keskeisemmäksi kuin päivämuotoisten päiväkotien lapset, jotka puolestaan nimesivät pelaamisen yleisemmäksi toiminnokseen vuorohoitolapsia useammin. (Lahti & Malmberg 2014, 38-39.)

Vuoropäiväkodin arjen rakentuminen on arkisin päiväsaikaan usein hyvin samankaltaista kuin muissa päiväkodeissa. Erilaisuutta tuo lähinnä lasten vaihtuminen, vuorohoidossa lapsia voidaan tuoda ja hakea mihin aikaan päivästä tahansa. Leimallista vuorohoidon arjelle on myös lapsilukumäärän vaihtelevuus eri tilanteissa. Hannuniemen (2011) tutkimus antaa viitteitä siitä, että vuorohoidon päivittäinen ohjattu toiminta on usein suunniteltu väljästi, lasten omaehtoisille aloitteille ja vapaalle leikille tilaa jättäen. Päiväohjelmaan merkätun ohjatun toiminnan sisältöä ei välttämättä ole eritelty tarkasti ja se voi vaihtua myös vaikkapa ulkoiluksi. Perusrutiinit aterioineen, ulkoiluineen ja nukkumisineen säilyvät myös viikonloppuisin. (Hannuniemi 2011, 56-86.)

Lasten oman elämänrytmin hahmottamista voi vaikeuttaa myös aikataulujen erilaisuus, kun lasten yksilölliset aikataulurytmit eivät kohtaa. Todellisuuden hahmottamisen tukena saattaakin olla tärkeää käyttää ”paikalla tänään” -tyyppisiä kuvatauluja, joiden kautta yhteisesti todetaan vallitsevan ryhmän koostumus. Hoitoaikojen vaihtelevuus haastaa myös kaverisuhteiden kehittymistä, koska lasten tapaamisten väliajat voivat muodostua hyvinkin pitkiksi epäsäännöllisestä hoitorytmissä. (Hannuniemi 2011, 56-86.)

Pedagogisesti suunnitellun ja ohjatun toiminnan keskittyminen arkipäivien aamu- ja iltapäiviin herättää kysymyksen, saavatko lapset riittävää varhaiskasvatusta, jos ovat vuorohoidossa, ja hoidon tarve keskittyy etupäässä iltoihin ja viikonloppuihin? (Paatelainen & Putkonen 2011, 35; Ojanen, K. 2008, 55.)

5.3 Tuki vuoropäivähoidossa

Lasten tarvitseman tuen järjestäminen kuuluu vuoropäivähoitoonkin varhaiskasvatuksen perustehtävänä. Tuen toteuttaminen on osa päivähoiton arkea ja perustuu kasvattajien havainnoille lasten yksilöllisistä ominaisuuksista ja tarpeista. Varhaisen tuen tarpeen havainnoiminen ja käyttäminen työmenetelmänä kysyy kasvatushenkilökunnalta vankkaa osaamista. Pirhosen ja Roivaisen (2012) opinnäytetyössään tekemän kyselyn mukaan vanhemmat arvostavat vuorohoidon varhaisen tuen muotoina erityisesti joustavuutta, tuen saamista lapsen ongelmakäyttäytymiseen sekä henkistä tukea, ja jopa suoranaista kriisiapua perheen sisäisissä kriiseissä tai elämän vaikeuksissa. (Pirhonen & Roivainen 2012, 8-9, 11 ja 27-32; Luttinen 2006.)

Henkilökunnan mielestä vuorohoidossa keskeisimpiä varhaisen tuen keinoja ovat tuen tarpeen ja huolien tunnistaminen ja puheeksi ottaminen sekä vanhemmuuden tukeminen. Vuorovaikutusleikit voivat toimia hyvänä toimintamuotona vuoropäivähoidossa yhtenä varhaisen tuen menetelmänä. Vuorovaikutusleikkimenetelmän tarkoituksena on lapsen sosiaalisten taitojen vahvistaminen ja tukeminen. Menetelmän käyttöä voi perustella sekä

ennaltaehkäisemisen että varhaisen puuttumisen näkökulmasta. (Pirhonen & Roivainen 2012, 8-9, 11 ja 27-32; Luttinen 2006.)

Vuorovaikutusleikkimenetelmä perustuu Theraplay-menetelmään, joka tarkoittaa lasten ja aikuisten välistä toiminnallista yhdessä olemista, johon kuuluu myönteiselle vuorovaikutukselle ominaisesti katsekontakti, kosketus ja muu hoiva sekä yhteiset leikit. Menetelmässä ei käytetä leluja, vaan vuorovaikutus perustuu ihmisten väliseen kontaktiin. Luttinen (2006) havaitsi vuorovaikutusleikkimenetelmää koskevassa tutkimuksessaan, että säännöllisestä ryhmämuotoisesta menetelmästä oli hyötyä mukana olleille vuorohoitolapsille. Erilaisten harjaannuttamishjelmien käyttämisestä laajemminkin osana vuoropäiväkotien toimintaa voisi olla hyötyä lasten kehityksen tukemiseksi vuoropäivähoidon varhaiskasvatustyössä. (Luttinen 2006, 36-74.)

Lapsikohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman merkitys on suuri vuoropäivähoidossa, jossa lapsen kasvatukseen ja hoitoon osallistuu todennäköisesti suurempi joukko kasvatushenkilöstöä kuin tavallisissa päiväkodeissa. Tällöin varhaiskasvatussuunnitelma toimii kuin ”käyttöohjeena” lapsen arkeen ja elämään. Perusteellinen suunnitelma avaa nopeasti näkymän lapsen maailmaan ja antaa aikuiselle välineet ohjata lasta aidosti hänen tarpeisiinsa pohjautuen. (Paatelainen & Putkonen 2011, 22-23.)

Kun erityisen tuen tarpeita omaava lapsi on vuoropäivähoidossa, on varhaiskasvatussuunnitelma tärkeässä roolissa. Siihen kirjataan lapsen kuntoutumiseen ja tukemiseen liittyvät toimenpiteet vanhempien, kasvatushenkilöstön ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden, kuten terapeuttien, yhteistyönä. Lapsen tukitoimet eivät välttämättä mitään erityisiä toimenpiteitä, vaan tavanomaista pedagogista yksilöllisyyden huomioimista ja kasvatuksellisia ja kuntoutuksellisia tukielementtejä vuorohoidon arjessa. (Paatelainen & Putkonen 2011, 22-23.)

Toisaalta hyväkään suunnitelma ei riitä, jos tuen tarpeet ja niiden tukeminen työmenetelmillä eivät ole syystä tai toisesta kasvatushenkilöllä alati tiedostettu ja käytössä. Palviaisen pro gradu -tutkielmassa (2007) nousee esille vuoropäivähoidon työntekijöiden kokemus siitä, ettei yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ole aina mahdollista. ”Päivän sujumisen” nimissä saatetaan vuorohoidon arjessa joutua huomioimaan ryhmän kokonaistilanne ennen yksilöiden huomioimista. (Palviainen 2007, 48.) Lasten erilaiset ongelmat saatetaan kokea myös päivähoidon laatua vähentävänä tekijänä, koska henkilökunnalta menee erityistilanteiden ja ongelmien hoitamiseen paljon aikaa. (Ojanen 2008, 58.)

Vuoropäivähoidossa työskentelevät korostavat riittävien resurssien merkitystä erityisen tuen tarpeisten lasten tukemisessa. Tarvitaan aikaa ja koulutusta osaamisen lisäämiseksi, mutta myös tahtoa ja sitoutumista työhön. Toimiva yhteistyö tiimissä on merkityksellistä. Tarvitaan aikaa ja tilaisuuksia keskustella lasten tarpeista ja suunnitella työtä sekä sopia toimintatavoista, joihin kaikkien odotetaan sitoutuvan. Vuorohoitohenkilöstöä haastatellessa on noussut viitteitä siitä, että vuorohoito itsessään saattaa lisätä erityisesti sosioemotionaalisesti oireilevien lasten haasteita, onhan vuorohoitajärjestelmään sisäänkirjoitettuna elämänrytmin epäsäännöllisyys, struktuurin puute tai muuttuvuus sekä ryhmän ja sosiaalisten tilanteiden vaihtuvuus. (Soini 2013, 41-43.)

Toisaalta vuoropäivähoidon jatkuva muutos voi tuottaa myös positiivisia vaikutuksia. Lapsimäärä voi joissain vuoroissa jäädä myös alhaiseksi aikuisten määrään nähden, jolloin on mahdollista toteuttaa pienryhmätoimintaa. Yksittäiset lapset saavat aikuiselta todennäköisemmin läsnä olevaa huomiointia, kun lasten kokonaismäärä on pienempi. (Siltanen 2011, 20-21.)

Vuoropäivähoidossa työskentely haastaa työntekijöiden osaamisen, sillä eri vuoroissa on myös eri vahvuus erilaisella osaamisella varustettuja työntekijöitä paikalla. Oletus kuitenkin on, että työntekijät osaavat toimia erilaisten lasten kanssa erilaisissa tilanteissa ja erilaisina vuorokaudenaikoina.

Vuoropäivähoidon työntekijät kokevat erityisen haastaviksi ammatillisen osaamisen kannalta juuri lasten erilaisuuden huomioimisen, pienryhmätoiminnan sekä toiminnan suunnittelun. Erilaisuuden huomioimisessa haasteellista on muun muassa erityislasten huomioiminen, erilaisten tuen tarpeiden ja yksilöllisten tarpeiden huomioiminen sekä lasten eri-ikäisyys. (Leiviskä 2014, 73.) Lehtosen ja Ylösen (2014) tutkimuksessa ilmenee, että vuoropäivähoidossa työskentelevistä lastenhoitajista ja lastentarhanopettajista enemmistö kokee, ettei lapsilla ole mahdollisuutta erityistukeen iltaisin ja viikonloppuisin (Lehtonen & Ylönen 2014, 54).

6 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

6.1 Aineiston kerääminen

Opinnäytetyö on toteutettu tekemällä teemahaastatteluja kiertäville erityislastentarhanopettajille, jotka työskentelevät vuoropäiväkotien kanssa lasten tuen tarpeisiin liittyvissä asioissa. Haastattelut tehtiin puhelimitse sellaisille kiertäville lastentarhanopettajille, joiden toimialueella sijaitsee vähintään yksi vuoropäiväkoti, joista vähintään yhdessä oli ympärivuorokautista toimintaa. Haastatteluun osallistui viisi kiertävää

erityislastentarhanopettajaa eri puolilta Suomea. Heillä kaikilla on taustallaan lastentarhanopettajan koulutus, josta he ovat jatkaneet opintojaan erityislastentarhanopettajaksi päiväkodeissa työskenneltyään.

Olin saanut myönteisen tutkimuslupapäätöksen yhteensä kuudelta kunnalta, joiden kiertäviä erityislastentarhanopettajia lähestyin haastattelupyynnön merkeissä. Potentiaalisia haastateltavia, eli keltoja joiden toimialueella oli vuoropäiväkoti, oli näissä kuudessa kunnassa yhteensä 21. Heille lähetin sähköpostitse kirjeen (liite 1), jossa kerroin opinnäytetyöstäni ja pyysin heitä suostumaan haastatteluun. Tässä vaiheessa sain kaksi myöntävää vastausta ja sovimme haastatteluajan. Viikon kuluttua lähetin uudet viestit kaikille, joilta en ollut saanut vastausta, ja tällä kertaa sain kolme myöntävää vastausta, ja haastattelut sovittiin. Kolmas pyyntökierros myöhemmin ei tuottanut enää uusia suostumuksia ja kokonaishaastattelusaldo ni jäi viiteen sovittuun haastatteluun.

Valitsin opinnäytteeseen liittyvän haastattelututkimuksen menetelmäksi puolistrukturoidun teemahaastattelun. Haastattelu sopii menetelmäksi erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelun keinoin voidaan luoda asioille merkityksiä, kartoittaa tuntemattomia asioita, käsitellä laajempaan kontekstiin kuuluvia asioita, syventää tietoja, tutkia arkojakin aiheita sekä lähestyä tutkimusaihetta monitahoisesti. Haastattelumenetelmän käyttöä voi haitata haastattelijan kokemattomuus, aikaa vievyys, virheiden mahdollisuus, rahalliset kustannukset sekä aineiston analysointiin, tulkintaan ja raportointiin liittyvät haasteet. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.)

Puolistrukturoidulle teemahaastattelulle on ominaista se, että haastattelun kysymykset ovat kaikille samat ja vastaajat vastaavat niihin omin sanoin. Kysymysten sananmuoto voi myös vaihdella eri haastatteluissa aiheen pysyessä samana. Teemahaastattelulle on luonteenomaista se, että haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen mukaisesti, jolloin yksityiskohtaiset kysymykset eivät ole niinkään oleellisia. Näin tutkittavien äänen voi ajatella nousevan paremmin kuuluviin, kun haastateltavien tulkinnat asioista ja niille annetut merkitykset ovat keskeisiä. Teemahaastattelussa huomioituu myös se, että asioiden merkitykset syntyvät usein vuorovaikutuksen kautta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48.)

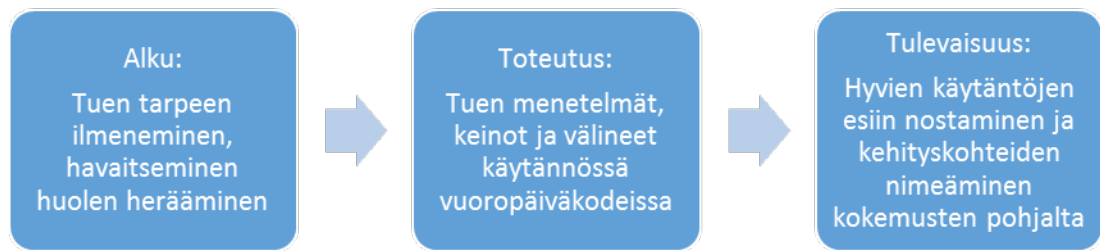
Tämän opinnäytetyön teemahaastattelun runko oli stukturoidumpi siten, että teemojen lisäksi haastattelulomakkeeseen oli kirjattu mahdollisia kysymyksiä. Tämä johtui siitä, että haastattelut tehtiin puhelimitse, minkä johdosta oli tärkeää, että haastateltavilla oli jo ennakkoon mahdollisimman laaja käsitys siitä, mitä haastattelussa käsitellään. Kysymyslomake toimi siis lähinnä ennakkotiedon antajana haastateltaville, eikä sitä noudatettu käytännön haastattelutilanteissa sellaisenaan kuin se oli ennakkoon lähetetty.

Teemahaastattelun runkoa (liite 2) kokosin tarkastellen tuen toteutumista vuoropäivähoidossa prosessimaisesti eri vaiheiden kautta. Rakensin teemahaastattelurungon osioihin, joissa olevilla kysymyksillä oli tarkoitus valottaa tuen tarpeen havaitsemiseen ja puuttumiseen liittyviä asioita, tuen toteutumiseen liittyviä asioita sekä hyviin käytäntöihin ja kehittämisajatuksiin liittyviä asioita. Kysymykset rakentuivat näiden teemojen mukaisesti ja niiden tarkempi sisältö oli lähtöisin aiemmista tutkimuksista, joita olen kuvannut työn luvussa 5, sekä myös omasta työkokemuksestani vuoropäiväkodissa. Aiemmista tutkimuksista olin kerännyt niitä lukiessani ylös avainsanoja ja teemoja, jotka selvästi toistui eri tutkimuksissa. Tällaisia olivat esimerkiksi kasvatuskumppanuus ja yhteistyö, struktuurin merkitys, kuvien käyttäminen sekä työntekijöiden osaaminen ja yhteistyö. Omassa työssäni vuoropäiväkodin lastenhoitajana ja erityisavustajana olin huomannut, ettei tuen toteuttaminen ole aina pelkästään helppoa vuoropäiväkodin arjessa erityisesti toiminnan muuttuvaisen luonteen vuoksi.

Haastattelu eteni kaikkien haastateltavien kanssa pääpiirteissään samalla tavalla. Haastattelutilanteessa saatoin jättää osan suunnitelluista kysymyksistä pois, mikäli asia nousi riittävästä esille muutoin keskustelun yhteydessä. Haastattelu myös tiivistyi matkan varrella siten, että jätin selkeästi päällekkäisiä kysymyksiä kysymättä myöhemmissä haastatteluissa. Olin lähettänyt kysymyslomakerungon sähköpostitse etukäteen haastateltavilleni, jotta heillä oli mahdollisuus tutustua ja perehtyä teemoihin sekä miettiä asioita ennakkoon. Toteutin puhelut kaiuttimen kautta, jolloin oli mahdollista äänittää keskustelut sanelukoneelle litterointia varten. Äänitys onnistui teknisesti hyvin. Puhelintoteutuksesta huolimatta haastattelutilanteessa oli vuoropuhelua, jonka yhteydessä saatoin kysyä tarkentavia kysymyksiä, joita ei siis ennakkoon ollut voinut suunnitella, vaihtaa kysymysjärjestystä, jos se oli keskustelussa luontevaa sekä jättää jotain uudelleen kysymättä, jos asia oli jo tullut esille keskustelussa aiemmin. Jokaisen haastattelun lopussa annoin haastateltavalle myös mahdollisuuden tuoda vielä vapaasti jotain asioita esille.

Puhelinhaastattelut kestivät 40-60 minuuttia. Haastattelun jälkeen litteroin haastattelut pääpiirteittäin siten, että litteroin keskustelut kokonaisuudessaan, mutta en eritelty litterointiin esimerkiksi taukoja tai äännähdyksiä. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä noin 25 A4-liuskaa.

Teemahaastattelun jaottelua hyödynnän tuloksia tarkastellessani siten, että tarkastelen tuloksia kolmijakoisesti tutkimuskysymyksiä mukaillen: tukiprosessin alkuvaihe, tuen toteutuminen käytännössä sekä hyvät käytännöt ja kehittämisajatuksat.

Kuvio 1. Prosessimainen tarkastelutapa teemahaastattelun pohjana.

6.2 Aineiston analyysimenetelmä

Laadullisen sisällönanalyysin menetelmäksi valitsin teemoittelun. On teemahaastattelututkimukselle tyypillistä, että haastattelun teemat muodostavat jäsenysrunkoa aineistoon. Analyysivaiheessa luin litteroidut aineistot useita kertoja läpi, jonka jälkeen alleviivasin materiaalista ilmauksia ja kuvauksia, jotka kuvasivat haastattelurungon teema-aihoita. Teemoittelun tarkoituksena oli nostaa aineistosta esiin näkemyksiä, jotka kuvaavat jotain tiettyä teemaa eli joihin liittyviä kuvauksia lähdin aineistosta hakemaan. Teemahaastattelurunko ohjasi näin aineiston analyysia. Haastatteluteemojen kuvaamiseksi nostan esiin autenttisia ilmauksia aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.)

Pääotsikot, jotka ohjasivat aineiston tarkastelua, olivat tässä vaiheessa tuen tarpeeseen liittyvä alkuvaihe, tuen toteutuminen käytännössä sekä vuoropäiväkotien hyvät käytännöt ja kehittämistyö.

Kun olin lukenut ja alleviivannut näihin otsikkoihin liittyviä ilmauksia ja kuvauksia aineistosta, aloin kirjoittaa alleviivattuja merkintöni ylös suurelle paperille, jonka ylälaidassa lukivat nämä pääotsikot. Esimerkiksi tuen tarpeen havaitsemiseen liittyviä ilmauksia ja kuvauksia oli aineistossa yhteensä noin 50, tuen toteutumiseen liittyviä ilmauksia yli 100 ja kehittämistyöhön liittyviä ilmauksia myös noin 50.

Näitä ilmauksia tarkastelin seuraavaksi lähemmin ja ryhdyin kokoamaan niistä samoja asioita kuvaavia ilmauksia yhteen antaen kullekin niputettujen kuvausten ryhmälle niiden sisältöä mahdollisimman hyvin kuvaavan otsikon, jolloin samaa tarkoittavat ilmaukset yhdistyivät alateemoiksi ja joita tarkastelen lähemmin tuloksina.

Kuvio 2. Tutkimuskysymykset, teemoittelun pääteemat ja aineistosta muodostuneet alateemat sekä esimerkkejä tuloksista.

Tuen alkuvaiheen tekijöihin ja vallitseviin olosuhteisiin liittyen nousivat huoltien heräämiseen, tuen tarpeen ilmenemiseen ja lapsen jaksamiseen liittyvät ilmaukset.

Tuen toteutumiseen liittyvät kuvaukset koskivat tuen menetelmiä, keinoja ja välineitä, vuoropäivähoidon vahvuustekijöitä, tuen toteutumisen haasteita sekä vuoropäiväkotien työntekijöitä.

Hyviin käytäntöihin ja kehittämisajatuksiin liittyviä kuvauksia olivat yhteistyön merkitykseen, kasvatuskumppanuuteen, vuorovaikutusleikkiin, strukturiin, kuvien käyttöön ja suunnitteluun sekä työntekijöiden yhteistyöhön ja tiedonkulkuun, erityispedagogiikkaan sekä työvuorojärjestelyihin kohdistuneet ilmaukset.

Esittelen seuraavassa luvussa tuloksia näiden teemojen mukaisesti. Joissain tuloksissa olen maininnut erikseen kuinka monet haastateltavista olivat sanoneet jotain tai nostaneet jonkin tietyn teeman esille. Niissä asioissa, joiden kohdalla erillistä mainintaa ei ole, on kyse useammasta kuin yhdestä, mutta vähemmästä kuin viidestä, saman sisältöisestä vastauksesta.

Taulukko 1. Analyysin kuvaus ja tulokset.

Tutkimuskysymys	Haastatteluteemat	Aineistosta syntyneet alateemat	Tulokset raportissa	Esimerkki ilmauksista
-----------------	-------------------	---------------------------------	---------------------	-----------------------

Miten lasten tuen tarpeet ilmenevät vuoropäiväkodissa?	Tuen tarpeen ilmeneminen, havaitseminen ja puuttumien	*Huolten herääminen lapsen hyvinvoinnista *Tuen tarpeen syyt *Lapsen jaksamiseen vaikuttavia tekijöitä	*Huolta herättäviä asioita ja lasten tuen tarpeita *Lasten jaksamista turvaavia tekijöitä	<i>”Se on se semmoinen levottomuus ja se että lapsi ei ehkä jaksa siinä rytmissä.”</i>
Miten tuen menetelmiä toteutetaan käytännössä vuoropäiväkodissa?	Tuen toteuttaminen ja toteutumisen arviointi käytännössä	*Tuen menetelmät, keinot ja välineet *Vuorohoidon vahvuuksia *Tuen toteutumisen haasteet *Vuoropäiväkodin työntekijät	*Tuen välineet, keinot ja menetelmät käytännössä *Vuoropäiväkodin toiminta lapsen tukena *Tuen toteutumisen haasteita *Työntekijät lapsen tukena vuoropäiväkodeissa	<i>”Struktuuri on ehdoton, ja kuvilla kuvitettuna toimii.” ”Se lapsen kohtaaminen ja läsnäolo on semmoisia asioita, joita ei voi painottaa liikaa.”</i>
Millaisia hyviä käytäntöjä ja kehittämiskohteita vuoropäiväkodissa on?	Hyviä käytäntöjä ja kehittämisideoita liittyviä kokemuksia keltojen kokemusten pohjalta	*Yhteistyön merkitys *Kasvatuskumppanuus *Vuorovaikutusleikki *Struktuuri, kuvat, suunnittelu *Työntekijöiden yhteistyö ja tiedonkulku vuoropäiväkodeissa *Erytispedagogiikka *Työvuorojärjestelyt	*Yhteistyö ja kasvatuskumppanuus *Vuorovaikutusleikit hyviä kokemuksia *Struktuuri, kuvat ja suunnitelmat tukena *Tiimityö ja tiedonkulku *Erytispedagogista osaamista ja säännöllisiä työvuoroja	<i>”Kyllä kasvatuskumppanuuden merkitys on vähintään sama kuin päiväpäivähoidossa.” ”Vuorovaikutusleikit on mielettömän tärkeitä.”</i>

7 Tulokset

Tässä osiossa esitellään kiertävien erityislastentarhanopettajien teemahaastatteluista kertyneestä aineistosta teemoitellut keskeisimmät tulokset, jotka on jaoteltu

tutkimuskysymysten mukaisiin otsikoihin ja alaotsikoihin, jotka on muodostettu tutkimusaineiston pohjalta. Analyysin havaintoyksikkönä ovat toimineet haastateltavien kuvaukset ja ilmaukset, joista on nostettu raporttiin esimerkkeinä havainnollistamaan tulosten tulkintaa.

7.1 Miten lasten tuen tarpeet ilmenevät vuoropäivähoidossa?

7.1.1 Huolta herättäviä asioita ja lasten tuen tarpeita

Kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemusten mukaan vuoropäiväkotien henkilökunnan huomio kiinnittyy usein huolen herätessä kehitykseen liittyvien asioiden lisäksi erityisesti lapsen jaksamiseen liittyvään oireiluun, lapsen levottomuuteen, hankaluuksiin vuorovaikutussuhteissa ja ryhmässä toimimisessa, tunne-elämän vaikeuksiin sekä käyttäytymisongelmiin.

”Se on se semmoinen levottomuus ja se että lapsi ei ehkä jaksakaan siinä rytmissä.”

”Suurin on oman toiminnan ohjaus ja tunteiden ja sosiaalisen puolen säätely. Oman äidin ja isän ikävä on tietysti suuri, on sitä itkuisuutta.”

”Ehkä tämmöset tunnepuolen pulmat ja käytöspulmat nousee tällä hetkellä aika paljon. Sitten ihan tietenkin nää kehitykselliset asiat.”

”Tunne-elämän pulmia on aika paljon, keskittymispulmat ehkä on nousseet, sitten on tämmönen sosiaalisten taitojen harjaantumattomuus, joukkoon liittymisen taidoissa ehkä yleisimmät tällä hetkellä...”

Epäsäännöllinen elämänrytmi voi luoda riskin lapsen hyvinvoinnille erityisesti, jos vanhemmuus on hukassa, lapsella on jollain osa-alueella kehityksessä hidastumaa tai poikkeavuutta, lapsen on erityisen vaikea sopeutua rytmin muutoksiin ja löytää paikkaansa muuttuvassa ryhmätilanteessa.

Tutkimustuloksissa nousi esiin myös lasten kaverisuhteisiin liittyvä huoli, joka yhdistyy epäsäännöllisiin tapaamisiin vertaisten kanssa kaikkien lasten elämänrytmien poiketessa toisistaan.

”Se miten lapsi pääsee mukaan toisten lasten joukkoon, kun joutuu liittymään kesken päivän ja siellon rakennettu kaveriporukat - miten pieni lapsi löytää itsestään ne

liittoutumisen konstit niin se on vuoropäiväkodeissa tärkeä pedagoginen huomion arvoinen asia.”

7.1.2 Lasten jaksamista turvaavia tekijöitä

Lapsen jaksamista parhaiten turvaavia tekijöitä ovat kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemusten mukaan välittävät vanhemmat, joilta vanhemmuuden taidot eivät ole vuororytmisissä hukkuneet, sekä mahdollisimman samankaltaisena toistuva elämän perusrytmi ja mahdollisimman säännölliset rakenteet, jotka toistuvat ja säilyvät vuorotyön rytmin vaihteluista huolimatta.

Parhaiten kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemuksen mukaan vuorotyömuotoisessa elämässä jaksavat sellaiset lapset, joiden vuorovaikutustaidot ovat hyvät ja joilla on hyvät sosiaaliset valmiudet ryhmässä toimimiseen. Toimivat kaverisuhteet tukevat jaksamista, samoin riittävä vapaa-aika kotona omien vanhempien kanssa.

”Sellaiset lapset, joilla on hyvät vuorovaikutustaidot, näyttää sopeutuvan hyvin. Lapset, joilla ei ole niin, tarttee aikuista enempi siinä ryhmässä jaksamisessa. Ja se että tietyt kaverit ei ole siellä päivittäin läsnä ja aina vaihtuu...”

”Jos lapsella on muuten asiat kunnossa, jos on perushuolehtiva perhe ja ymmärretään, että lapsi tarttee tietyn ajan kotona oloa.”

7.2 Miten tuen menetelmiä toteutetaan vuoropäiväkodeissa?

7.2.1 Tuen menetelmät käytännössä

Vuoropäiväkodeissa käytetään monenlaisia tuen menetelmiä, jos yleinen varhaiskasvatuksellinen tuki ei riitä lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Pienryhmätoiminta on tärkeä käytännön toimintamalli, joka tukee kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemuksen mukaan kaikkien lasten hyvinvointia vuorohoidossa. Struktuurin merkitys on myös keskeinen. On tärkeä osa lapsen perusturvallisuutta, että elämänrytmi ja arjen rakenteet ovat mahdollisimman säännölliset ja ennakoitavissa. Pienryhmätoiminnan ja struktuurin merkityksen nostivat kaikki haastateltavat erityisesti esille.

”Struktuuri on ehdoton, ja kuvilla kuvitettuna toimii tosi hyvin.”

”Pienryhmätoimintaa käytetään paljon, se luo lapsille turvaa, kun aikuisen läheisyys on paremmin tavoitettavissa. Ja sitten on nämä kuvastruktuurit, niitä vois ehkä käyttää vielä enemmänkin.”

Erityisen hyvänä keinona struktuurin tukemiseen ja sen hahmottamiseen ovat pcs-kuvat, joita myös vuoropäiväkodeissa käytetään muun muassa päivärytmin, ohjattujen tilanteiden, vertaissuhteiden ja henkilökunnan läsnäolon hahmottamisen tukena. Kuvien merkitystä korostivat kaikki haastateltavat.

”Kuvilla voi pilkkoa sen päivän, lapset näkevät mitä missäkin tapahtuu ja mitä on tarkoitus tehdä. Lapsilla voi olla sitä levottomuutta vaikka ei olisi erityisen tuen tarvettakaan niin kuvia voisi enempikin käyttää, ne on hyviä niihin siirtymätilanteisiin.”

Aikuisen läsnäolo lasten leikissä nimettiin lähes kaikissa haastatteluissa tärkeäksi tuen menetelmäksi, kuten myös erilaisten valmiiden taito-ohjelmien, kuten Askeleittain, hyödyntäminen.

”Askeleittain tai muu tunne-elämään sopiva menetelmä olis semmonen, joka sopisi koko työyhteisölle koulutuksena, kun se palvelisi nimenomaan vuoropäivähoidon lasten tarpeita.”

Vuoropäiväkodeissa käytetään kuvien lisäksi tukiviittomia kommunikaation tukena sekä erilaisia apuvälineitä lapsen yksilöllisistä tarpeista riippuen. Aikuisen antama yksilöllinen ohjaus ja mallittaminen ovat tärkeitä tuen menetelmiä, mikä nousi esille kaikissa haastatteluissa.

”Viittomia käytetään ja sitten tietysti näitä apuvälineitä, jos lapsi tarvitsee. Ihan konkreettista on myös aikuisen mallittaminen.”

Pedagogisen osaamisen vahvistaminen on tärkeässä roolissa myös tuen menetelmien toteutumisen näkökulmista, mikä nousi esiin kaikissa haastatteluissa. Avustajien lisäksi vuoropäiväkodeissa saattaa olla resurssina ryhmien käytössä myös erityislastentarhanopettajan työpanos, jolloin resurssierityislastentarhanopettaja on paitsi tuen menetelmien käyttäjänä tärkeässä roolissa, myös pedagogisen toiminnan mallittajana muille työntekijöille. Erityislastentarhanopettajan työpanos jossain muodossa, joko kiertävän erityislastentarhanopettajan tai resurssilastentarhanopettajan työn muodossa, nousi esiin kaikissa haastatteluissa.

”On se resurssiello siellä... Se on ihan konkreetti tuen menetelmä. Relton tehtävänä siellä on myös ylläpitää pedagogista ajattelua ja toimintaa siellä, konsultoida tiimejä ja vanhempia. Aika paljon erityispedagogiikassa on kyse myös asenteista, tarvitaan tietoa erityisyydestä ja relto on aika isossa roolissa siinä mallintamassa ja välittämässä erilaisuuden ymmärtämisen asennetta.”

Vuoropäiväkodeissa toimivat pedagogiset tiimit nimesivät lähes kaikki haastateltavat tärkeiksi työmenetelmiksi myös tukea tarvitsevien lasten kannalta, koska tieto tuen tarpeista ja toimintamalleista ulottuu peda-tiimin välityksellä paremmin koko henkilökunnan tietoon.

”Sit noi säännölliset pedagogiset ryhmät... Siellä keskustellaan koko talon pedagogiikasta ja tehdään yhteisiä sopimuksia niin se on yksi myös tehostetun tuen lasten elämää tukea työmuoto, koska asiat on silloin yhteisesti sovittu.”

Erityisen tuen toteutumista lapsen kannalta edistävät myös päiväkotitoiminnan sisällön suunnitelmat myös iltaisin ja viikonloppuisin. Selkeät toimenkuvat ja työnjako päiväkodin työntekijöiden välillä edistävät myös tuen tarpeessa olevan lapsen olemista vuoropäiväkodissa, mikä nousi esiin kaikissa haastatteluissa.

”Kyllä sovituista asioista pidetään kiinni, siillon hyvä esimies joka pitää huolta ja velvoittaa, on niinku perusteltu sitä mitä se varhaiskasvatus on.”

”Myös illat pitää olla suunniteltu ja erityisesti tiettenkin siinä kohtaa jos on tukea tarvitseva lapsi siellä hoidossa. Pitää aikuisten tietää mitä tehdään.”

Keskeisenä toimintatapana vuoropäiväkodeissa ovat neljän haastatellun kokemuksen mukaan vuorovaikutusleikkiryhmät, joiden toiminta pohjautuu Theraplay-menetelmästä tuttuihin elementteihin. Vuorovaikutusleikkiryhmien toiminnassa tärkeää on säännöllinen, kiinteä ryhmä, jonka yhteisessä toiminnassa aikuinen on kiinteästi läsnä ja joka sisältää lapsen jaksamista ja vuorovaikutustaitoja kehittäviä leikkejä ja toimintoja.

”On hyviä kokemuksia vuorovaikutusleikkimenetelmästä, se toimi ja sillä on paljon arvoa vuoropäiväkodissa. Se on leikkimalli, jossa on paljon hoivaa ja huomiota ja tämmösiä perusturvallisuutta tankkaavia kokemuksia, sehän on koko toiminnan ydin.”

7.2.2 Vuoropäiväkodin toiminta lapsen tukena

Vuoropäiväkotien vaihtelevaan ominaislaatuun sisältyy myös lapsen hyvinvointia tukevien rakenteiden mahdollisuudet. Koska lapsimäärät vaihtelevat päivittäin paljonkin, on

vuoropäiväkodissa usein mahdollista toteuttaa pienryhmätoimintaa. Pienryhmätoiminnan mahdollisuudet ja lasten yksilöllisen huomion mahdollistumisen nostivat esiin kaikki haastateltavat.

”Tuo ryhmäkoko, kun lapset on eri aikaan paikalla. Pienryhmätoiminta mahdollistuu ehkä paremmin kuin päiväpäiväkodeissa. Ikään kuin miehitys on vähän isompi ja lasten läsnäolo vaihtelee.”

Vuoropäiväkotitoiminnan joustava luonne mahdollistaa toiminnan sisällön suunnittelun ja sopeuttamisen lapsen tarpeet huomioiden. Leikkiaikaa on yleensä paljon vuoropäiväkotien arjessa, ja mahdollisuuksia kodinomaiseen tekemiseen ja yhteisen ajan viettoon on usein esimerkiksi iltaisin ja viikonloppuisin enemmän kuin päiväpäiväkodissa.

”Vaikka struktuuri ja päiväjärjestys on tärkeitä niin on kuitenkin liikkumavaraa viikonloppuina. Aina puhutaan siitä, että vuorohoidossakin olevilla lapsilla on se viikonloppu, ettei ole niin vahva se struktuuri. Jos vaikka on hyvä leikki menossa niin ei ole välttämättä mentävä ulos just silloin...”

Kahdessa haastattelussa mainittiin varta vasten vuoropäiväkotitoimintaa varten suunnitellut tilat, jotka ovat yleensä hyvin toimivia ja mahdollistavat monenlaisen tekemisen ja pienryhmiin jakautumisen.

”Siellon yleensä paljon jakotiloja ja mahdollisuuksia mennä tekemään pienen porukan kanssa jotain toimintaa ilman että se sotkee muiden ryhmien toimintaa.”

Vuoropäiväkotien struktuuri tukee lapsen jaksamista kaikkina vuorokaudenaikoina. Kuvitettu päiväjärjestys, läsnä olevan ryhmän ja aikuisten kuvat edistävät päiväjärjestyksessä pysymistä.

7.2.3 Tuen toteutumisen haasteita vuoropäiväkodeissa

Kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemusten mukaan vuoropäiväkotien tiedonkulussa on usein kehittämisen varaa, minkä toivat esille kaikki haastateltavat. Ei useinkaan riitä, että oma tiimi tietää tuen tarpeessa olevan lapsen asiat ja hänen kanssaan käytettävät työmenetelmät. Kun lapsi voi olla hoidossa milloin vain, on kaikkien häntä mahdollisesti hoitavien saatava ajantasainen tieto, jotta lapsi voi saada tuen, jota tarvitsee.

”Tiedonkulku. Vaikka on sekin paljon mennyt eteenpäin vuosien aikana.”

Kaikkien haastateltavien kokemuksen mukaan lasten tarvitseman tuen toteutuminen käytännössä on jossain määrin riippuvainen myös ajankohdasta, jolloin lapsi on hoidossa. Iltaisin ja viikonloppuisin ei välttämättä ole yhtä paljon henkilökuntaa kuin arkipäivisin, ja varsinkin erityispedagoginen osaaminen keskittyy yleensä arkipäiviin.

”No tuntuma on, että aktiivinen erityispedagoginen toiminta tapahtuu arkipäivisin ja päiväaikaan. Illassa on väkeä vähemmän, kun lapsiakin on vähemmän.”

”Sen ei pitäis vaikuttaa, mutta valitettavasti käytännön kokemus on että se vaikuttaa...”

Haasteeksi kaikki nimesivät myös vuoropäiväkotitoimintaan kuuluvan vaihtuvuuden, todellista kohtaamista aikuisen ja lapsen välillä ei välttämättä aina tapahdu kiireeseen vedoten. Kaksi haasteltavaa toivat esille myös työntekijöiden väsymisen vuorotyöhön ja ainaiseen muutokseen, mikä saattaa joskus näkyä esimerkiksi vähäisempänä sitoutumisena lapsen kohtaamiseen ja läsnäoloon.

”Jos ei ole riittävästi pedagogista puhetta niin ei välttämättä sitouduta pedagogiikkaan mistä on sovittu kun muutenkin rytmit on epävakaa. Jos joku aikuinen lipeää yhdessä sovituista asioista niin se on kauheen hämmentävää lapsen kannalta...”

Yhden haastateltavan kokemuksen mukaan työntekijöiden energiat uhkaavat joskus valua toiminnan kokonaisuuden hahmottamiseen ja lapsilukujen laskemiseen, ja varsinkin lasten kohtaaminen jää vähemmälle.

”Kyllä se yleinen väsymys ehkä näkyy, kun on paljon henkilökuntaa ja työvuorot ja lapsimäärät muuttuu niin paljon menee aikaa siihen kun mietitään kuka tulee ja kuka lähtee ja paljonko lapsia milloinkin on. Se saattaa monesti käydä että se lapsi sitten unohtuu siinä...”

Kaikilla haastateltavilla oli kokemusta siitä, että suunnitelmien tekemiseen, toteuttamiseen ja yhteiseen pedagogiikkaan ei välttämättä aina arjen työssä sitouduta, eikä esimerkiksi joustavan suhdeluvun tarjoamaan mahdollisuuteen aina tartuta. Tukemisen menetelmiä ei välttämättä tunneta eikä käytetä, ja vastuu tukea tarvitsevan lapsen kohtaamiseen saattaa jäädä ryhmässä olevan avustajan vastuulle.

”Haasteena on ehdottomasti miten ne, mitä lto suunnittelee ja tiimin kanssa suunnitellaan, toteutuu, kun siinä on aikuiset jotka kiertelee, niin miten jokainen sitoutuu siihen mitä tehdään, miten jokainen ymmärtää...”

”Lastentarhanopettajat, joille kuuluu se pedagogiikka, suunnittelee semmoisia juttuja mitä vois tehdä vaikka viikonloppuisin, ettei oo aina vaan sitä niin sanotusti vapaata leikkiä tai miltä jostain tuntuu, vaan se on, että jonkun lapsen kohdalla, etenkin jos on saanut erityisen tuen statuksen, niin silloin on kuntoutussuunnitelma tai vasu, siellä se erityisen tuen suunnitelma, se koskee kaikkia, myöskin niitä viikonloppuja.”

”Voi olla, että jos on vähän rauhallisempi hetki niin aikuinenkin ottaa rauhallisemmin ja se ohjaaminenkin menee siihen, että lapset menkää tonne leikkimään... Että se läsnäolo on ehkä sitten välillä vähäisempää, menee muiden asioiden miettimiseen se aika.”

”Mallittamista tarvitaan, että osataan toimia. Ja sitoutumista, että sitoudut tekemään.”

”Se on kiinni niistä ihmisistä, jotka on siellä töissä.”

Avustajan jääminen yksin tukea tarvitsevan lapsen kanssa oli ilmiö, joka on tullut kiertävien erityislastentarhanopettajien työssä vastaan erityisesti kahden haastateltavan kokemusten mukaan. Heidän kokemuksien pohjalta voikin suositella erityisesti avustajan ja lastentarhanopettajan yhteistyön ja työparityöskentelyn tiivistämistä vuoropäiväkodeissa.

”Kyllä välillä huomaan, että avustajakin on aika yksin siellä ryhmässä. Lastentarhanopettajan tuki pitäis olla tehokkaampaa siellä ryhmässä että se avustaja ei jää yksin sen lapsen kanssa, koska se on aika haasteellista.”

7.2.4 Työntekijät lapsen tukena vuoropäivähoidossa

Kiertävien erityislastentarhanopettajan kokemusten mukaan työntekijät ovat vuoropäiväkodeissa keskeisessä roolissa myös tuen toteutumisen näkökulmasta. Kaikissa haastatteluissa nousi erityisesti esiin työntekijöiden ominaisuuksista sensitiivisyys, jolla tarkoitettiin erityistä herkistymistä lapsen tarpeille ja antautumista työskentelemään lasta varten. Sensitiivisesti työskentelevä aikuinen huomioi lapsen tarpeet, havainnoi lasta alati ja huomioi myös lapsen vanhemman tarpeet tulla kohdatuksi kasvatuksen kumppanina. Sensitiivinen aikuinen on aidosti läsnä lapsen arjessa, hän on sitoutunut vuorovaikutukseen lapsen kanssa ja on mukana leikeissä ja toiminnassa.

”Se lapsen kohtaaminen ja läsnäolo on semmoisia asioita, joita ei voi painottaa liikaa. Jos on vaikka viimeisenä pukemassa sitä yhtä lasta niin miten arvokasta on silloin olla läsnä ja kuunnella lasta, silloin tosi suuri merkitys.”

Aikuisten sitoutuminen pedagogisiin toimintatapoihin ja yhteisiin käytäntöihin on keskeistä onnistuneen vuoropäiväkotitoiminnan toteuttamisessa. On tärkeää, että kaikki noudattavat yhteisiä sopimuksia ajankohdasta ja henkilökohtaisista taipumuksista riippumatta.

”Siellä tarvitaan oikeesti tätä osaamista. Yhteinen sitoutuminen pedagogiikkaan on isossa roolissa, koko yksikkö sitoutuu niihin pedagogisiin sopimuksiin joiden taustalla on esimerkiksi tukea tarvitsevien lasten tarpeet.”

Vahva, pedagogisesti suuntautunut johtajuus nousi myös esille vuoropäiväkodin hyviä toimintaedellytyksiä kuvatessa kaikissa haastatteluissa.

”Tärkeää on vuoropäivähoidossa vahva esimiehisyys ja johtajuus. Että kun eri työvuoroissa työskennellään niin esimiehellä on vahva pedagoginen näkemys ja kyky johtaa sitä yksikköä, jossa kaikkia työntekijöitä ei näe joka päivä. Se on semmoinen erityinen panostuksen kohde.”

Erityisenä pedagogisen toiminnan kulmakohtana vuoropäiväkodeissa nousi kahdessa haastattelukokemuksessa lapsen mukaan ottaminen päiväkodin ryhmään ja toimintaan kaikkina ajankohtina, jolloin hän saapuu päiväkotiin. Juuri tässä kohtaa on erityisesti tarve kohtaavalle, lapsesta kiinnostuneelle ja hänestä välittävälle aikuiselle, joka auttaa lasta pääsemään kiinni toimintaan, löytämään oman paikkansa vertaisryhmästä ja olemaan vapautuneesti mukana sen hetkessä kokonaisuudessa. Tähdelliseksi nousi myös empaattinen taito eläytyä lapsen kokemusmaailmaan, jolloin aikuinen ymmärtää lapsen tilanteen vuorotyörytmisessä elämässä.

”Juuri sitä kun lasten kaverisuhteet vaihtelee sen mukaan ketkä siellä on paikalla niin on kyllä kauhean tärkeää että aikuinen voi olla mukana tukemassa leikin aloituksessa tai huomata semmoisen kohdan että on hyvä mennä tuohon leikkiin mukaan.”

Erityisen merkityksellistä voi lapsen kannalta olla se, että vuoropäiväkoti muodostaa turvallisen ja vakaan toimintaympäristön lapsen arjessa. Tähän voivat aikuiset vaikuttaa merkittävästi, mikä nousi esiin kaikissa haastatteluissa.

”Pitää ymmärtää, että lapsen elämä saattaa olla turvatonta ja sitten tän päiväkodin pitäis pystyä luomaan se turva, että tää on ainakin paikka jossa on turvallista olla.”

7.3 Millaisia hyviä käytäntöjä ja kehittämiskohteita nousi esiin?

7.3.1 Yhteistyö ja kasvatuskumppanuus

Jos lapsella on tuen tarvetta, on päivähoidon työntekijöiden ja vanhempien yhteistyö keskeisessä roolissa, kun huoli otetaan puheeksi ja lapsen tuen tarpeista keskustellaan. Vanhempien ja työntekijöiden välisen yhteistyön merkitys ja kasvatuskumppanuuden keskeinen rooli vuoropäiväkodeissa nousi esiin kaikissa haastatteluissa.

”Kyllä sillä on kauhean suuri merkitys (kasvatuskumppanuudella). Vielä suurempi kuin päiväpäiväkodissa, kun lapset tulee erilaisiin aikoihin. Ja se vanhempien kanssa tehtävän yhteisen kasvatuksen asian ajaminen on tosi tärkeitä.”

”Kyllä kasvatuskumppanuuden merkitys on vähintään sama kuin päiväpäivähoidossa. Haasteita siihen tietysti tuo vanhempien työvuorojen seuraaminen ja miten yhteistyö toteutetaan vuorotyön rytmissä.”

Kaikki haastateltavat nimesivät myös vuorotyölle ominaisen rytmivaihtelun myös haasteeksi yhteistyön toteutumiseksi käytännössä. Tutkimuksen mukaan vanhempien ja päivähoiton kasvatushenkilöstön välinen yhteistyö on korostuneessa roolissa vuoropäiväkodeissa, joissa yhteistyön toteutumisen erityisenä käytännön haasteena on vuorotyörytmisyys. Työntekijät ja vanhemmat voivat kohdata toisensa epäsäännöllisesti ja harvakseltaan, jolloin kiinteä yhteistyösuhde voi jäädä muodostumatta. Lapsen tutustuminen voi viedä enemmän aikaa, ja vuorotyörytmisyys voi vaikuttaa myös tuen tarpeen havaitsemiseen vuoropäiväkodissa, kun lapsi ei välttämättä kohtaa samoja aikuisia usein käydessään itsekin vuororytmisissä päiväkodeissa.

Kasvatuskumppanuuden tärkeys korostuu vuoropäivähoidossa erityisesti, koska epäsäännöllisellä elämänrytmillä voi olla moninaisia vaikutuksia lapsen hyvinvointiin.

”Yks elementti hoivan ja huolenpidon lisäksi on tietysti säännölliset rytmit, kyllä ajattelen että jollain tavalla tällainen rytmien rikkoutuminen linkittyy pienellä lapsella sinne perusturvallisuuden tunteeseen.”

Kasvatuskumppanuus nähdään merkityksellisenä varsinkin siitä näkökulmasta, että lapsen hyvinvointia voidaan tukea sekä kotona että päiväkodissa.

”Kaikki huomiot lapsen tilanteesta ja voinnista ovat ehkä vielä tärkeämpiä (kuin päiväpäiväkodissa).”

Haastateltavien kokemuksissa nousi esiin erityisesti päivittäisten kohtaamisten merkitys vuoropäiväkodeissa. Vanhempien ja työntekijöiden välisen dialogin lisäksi korostui lapsen kohtaamisen merkitys arjen tilanteissa erityisesti päiväkotiin tultaessa.

”Kohtaamisen merkitys on kauhean suuri...”

”Kasvatuskumppanuus ei oo pelkästään sitä miten henkilökunta ja vanhemmat kohtaa, vaan myös miten se lapsi otetaan huomioon. Kyllä mä pidän kohtaamista, lapsen ja vanhemman kohtaamista, tärkeänä. Sitä kuulemista ja dialogia on pidettävä esillä, se on tärkeintä mitään.”

7.3.2 Vuorovaikutusleikeistä hyviä kokemuksia

Tutkimusaineistosta nousi selkeästi esiin vuorovaikutusleikkiryhmätoiminnan merkitys vuoropäivähoidossa olevien lasten hyvinvointia edistävänä tekijänä erityisesti, jos lapsilla on erityisen tuen tarvetta vuorovaikutustaitojen, sosiaalisten suhteiden, ryhmään liittymisen ja tunne-elämän säätelyn osa-alueilla. Vuorovaikutusleikkiryhmät toimivat useimmiten kiinteinä ryhminä, jotka toteutetaan vuoropäiväkodeissa ennakkoon sovittuna ajankohtana ja niiden ryhmäläisten kanssa, jotka kulloinkin ovat paikalla.

”Mulla on hyviä kokemuksia vuorovaikutusleikkimenetelmästä. Että se toimii ja sillä on paljon käyttöarvoa vuoropäiväkodeissa, että henkilökunta osaa vetää vuorovaikutusleikkiä. Se toimii vuoropäiväkodissa yhtenä työkaluna tosi hyvin.”

”Vuorovaikutusleikit on mielettömän tärkeitä. Siinä on myös hyvä keino havainnoida lapsia, kun ollaan pienemmällä ryhmällä.”

7.3.3 Struktuuri, kuvat ja suunnitelmat tukena

Erityisen keskeisenä lapsen hyvinvointia turvaavana tekijänä esiin nousi struktuurin merkitys. Päivä- ja vuorokausijärjestyksen tietäminen ja ennakoiminen helpottaa lapsen orientoitumista ajankohtaan ja meneillään olevaan toimintaan, ja auttaa näin sopeutumaan vaihtuviin rytmeihin. Tärkeää on myös struktuurin hahmottaminen ja konkretisoiminen lapsille soveltuvin keinoin, jolloin monipuolisesti käytetyt kuvat tukevat lasta hyvin.

”Monia mukavia keksintöjä heillä on siellä. Esimerkiksi on päiväjärjestys kuvilla ja se milloin kukakin kaveri tulee hoitoon milloinkin. Ja aikuisten kuvat myös.”

”Kuvathan on lapsen kieltä, jolla voi jäsentää olemista, jos se muuten tuntuu olevan vähän hajallaan.”

Lasten hyvinvointia edistäväksi toimintamalliksi nousi myös pedagogisen suunnittelun sijoittuminen myös iltoihin ja viikonloppuihin siten, että vaikka lastentarhanopettaja ei olisi itse töissä ko. aikoina, hän voi etukäteen suunnitella työtä, jota tuolloin töissä olevat toteuttavat koulutustaustasta riippumatta.

”Se toimii, että kaikki noudattaa niitä suunnitelmia myös iltaisin ja viikonloppuisin.”

7.3.4 Tiimityö ja tiedonkulku päiväkodeissa

Tutkimuksen mukaan työntekijöiden välisen yhteistyön merkitys korostuu vuoropäivähoidossa erityisesti, mikä kannattaa huomioida työn ja käytäntöjen kehittämisessä. Esimerkiksi säännölliset, riittävän usein tapahtuvat tiimin kokoontumiset ovat tärkeitä tiedonkulun ja yhteistyön kannalta. Koko työyhteisön tiedonkulun kannalta erityisen hyvänä käytäntönä esiin nousivat päiväkodin yhteiset pedagogiset tiimit, joissa on usein mukana resurssierityislastentarhanopettaja, mikäli hänen työpanoksensa on käytettävissä. Pedagogisen tiimin merkitys nähtiin keskeisenä varsinkin tukea tarvitsevien lasten kannalta, joiden varhaiskasvatustyössä on erityisen keskeistä kaikkien häntä hoitavien aikuisten ajantasainen tietämys ja osaaminen. Pedagogisten kysymysten käsittelyyn ja yhteisiin toimintatapoihin sitoutumisessa nähtiin myös pedagogisten tiimien merkitys suureksi.

”Tärkeitä on vahvistaa koko henkilökunnan ajatusta siitä miksi ollaan täällä ja tehdään sitä työtä.”

”Ei riitä, että oma tiimi tietää ja hallitsee, informaation kulku nousee isompaan rooliin, koko yksikön sujuva tiedonvälittäminen, koska kaikissa työvuoroissa täytyy tietää myös tehostetun tuen lasten menetelmät ja pedagogiikka.”

Aikuisten yhteistyöhön liittyen nousi esiin tarve tiivistää avustajan ja ryhmän lastentarhanopettajan yhteistyötä, jotta avustaja ei jäisi tukea tarvitsevan lapsen kanssa yksin kuin erilliseksi saarekkeeksi muun ryhmän laitamille.

”Sitten avustaja ei ehkä jäisi niin paljon yksin sen lapsen kans...”

7.3.5 Erityispedagogista osaamista ja säännöllisiä työvuoroja

Erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen vuoropäiväkotien arjessa, joko konsultaation kautta tai lisäresurssiksi palkatun erityislastentarhanopettajan työpanoksen muodossa, nimettiin monissa kokemuksissa hyväksi toimintatavaksi.

”Pitäisi elton tai kelton olla enempi siellä ryhmässä, tarvittaisiin enemmän eltoja olemaan tukena ryhmissä ihan käytännössä.”

”Tarvittaisiin enempi sitä elton tukea ryhmässä, ettei olisi vaan sitä konsultaatiota, vaan ryhmässä olemista ja asioiden eteenpäin viemistä. Lapsi pitää kuitenkin oppia tuntemaan.”

Hyvänä käytäntönä kolmen haastatellun kokemuksista esiin nousi myös joissain vuoropäiväkodeissa oleva työvuorojärjestelmä, jossa myös muut kuin lastentarhanopettajat saattavat tehdä säännöllistä päivätyötä tai vakituisesti esimerkiksi yövuoroja. Vakimuotoisten työvuorojen koetaan edistävän struktuuria ja siten lisäävän lasten turvallisuuskokemusta vuoropäiväkodeissa.

”Vaikka nekin vaihtuu niin se vaihtuvuus ei kuitenkaan ole niin suuri.”

Täydennyskoulutuksen kautta vuoropäiväkotien työntekijöiden osaamista voisi edelleen vahvistaa erilaisten vuorovaikutusleikkikoulutusten, kasvatuskumppanuuskoulutusten, lapsen havainnointiin ja erityisen tuen tarpeisiin liittyvällä tietopainotteisella koulutuksella. Esille nousi myös lapsen ikätasoiseen kehitykseen ja pedagogiseen työotteeseen liittyvän koulutuksen hyödyllisyys.

”Kasvatuskumppanuus edelleen. Ja se lapsen kohtaaminen ja läsnäolo, niitä ei voi painottaa liikaa.”

”Hyvä ois lisätä lasten havainnointiin liittyviä asioita. Ja ihan lapsen ikätasaisen kehityksen asioihin.”

”Tietoa niistä erityisen tuen tarpeen asioista.”

7.3.6 Huoli pienistä koululaisista

Julkisessa keskustelussa kiinnitetään usein huomiota vuorotyön tekemiseen aikuisten näkökulmasta, eikä aina muisteta, että yhteiskunnassamme asustaa joukko alla kouluikäisiä vuorotyöläisiä. Haastateltavat nostivat esiin myös huolta pienistä koululaisista, sillä vanhempien vuorotyö ei yleensä pääty siihen, kun lasten päiväkotikäisy päättyy. Koululaisen

hoidon järjestäminen voi olla monin tavoin haastavaa, kun Suomessa ei ole vuorokouluja, kuten eräs haastateltava totesi.

”Kun puhutaan vuorotyöstä ----- puhutaan vaan aikuisten ihmisten vuorotyöstä kun täytyy muistaa että meillä on iso joukko alle kouluikäisiä vuorotyöläisiä. Miten me ollaan monta kertaa huolissamme...Sanon että pitäisi lailla kieltää vuorotyöt alle kouluikäisiltä. Ja sekin, että vuorotyöhän ei lopu siihen kun lapsi lähtee kouluun. Me joudutaan sanomaan vanhemmille etukäteen, että miten ajattelit järjestää lapsesi hoidon sitten, koska lapsesi ei voi olla yksin, se on 7-vuotiaana liian pieni olemaan öitä tai se ei kestä sitä että joskus tulee naapuri silloin tai että se menee kaverille tällöin se ei kestä sitä epäsäännöllisyyttä... Pitää olla hoitojärjestely, ja ollaan myös jouduttu puhumaan sitä että pitäisikö harkita että mikä on tuleva työsi kun lapsesi lähtee kouluun, voitko jatkaa tässä työssä enää. Joillekin se on tarkoittanut ammatin vaihdosta. Ollaan isoissa kysymyksissä, kun se vuorotyö ei lopu siihen kun päivähoito loppuu. Jotenkin se lapsen hoito täytyy järjestää, kun ei ole vuorokoulua.”

8 Johtopäätökset ja pohdinta

Lähdin hakemaan tutkimusasetelmassani kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemuksista vastauksia, miten lasten tuen tarpeet ilmenevät vuoropäiväkodeissa, miten tuen menetelmiä toteutetaan käytännössä ja millaisia hyviä käytäntöjä ja kehittämisajatuksia nousee esiin. Tässä luvussa käsittelen tuloksia tutkimuskysymysten valossa ja kuvaan tulosten keskeisiä ilmiöitä kuvioiden avulla. Luvun lopussa on myös kuvio, johon on koottu opinnäytetyöprosessin myötä nousseita jatkotutkimusajatuksia.

8.1 Tuen tarpeiden ilmenemisestä vuoropäiväkodeissa

Tämän tutkimuksen haastateltavat nimesivät päiväkodin työntekijöitä lapsissa huolta herättäviin asioihin lapsen jaksamiseen liittyvät oireet, levottomuuden, vuorovaikutussuhdeongelmat, ryhmässä toimimisen ja tunne-elämän vaikeudet sekä käyttäytymisongelmat ja epäsäännöllisten kaverisuhteiden aiheuttamat hankaluudet.

Huhtasen (2004, 50) mukaan levottomuus on usein yksi niistä asioista, jotka herättävät huolta varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä. Sen syyt voivat olla moninaiset, mutta syyt voi tarkastella lapsen kehitysvaiheen näkökulmasta, päiväkodin toimintasisällön ja lapsen tarpeen kannalta, päiväjärjestyksen muutosten vaikutuksia pohtimalla, lähipiirin elämäntilannetta ja lapsen kaverisuhdetoimintaa tarkastelemalla tai lapsen jatkuvalla huomion tarpeella. (Huhtanen 2004, 50-51.) Näin tarkastellen on suorastaan luonnollista, jos vuorotyön elämänrytmin muuttuvaisuudessa eläminen näkyy levottomana käytöksenä.

Muita tavallisimpia huolen aiheita ovat lapsen mielenterveyden häiriöt, kuten masentuneisuus. Myös univaje voi tehdä ärtyisäksi ja lisätä levottomuutta (Huhtanen 2004, 54). Koska univajeen ehkäisyä on useimmiten säännöllinen päivärhythmi ja tiettyjen päiväjärjestysrutiinien noudattaminen, voi vuorotyörytmisyys ja vuoropäivähoidossa oleminen lisätä lapsen univajeen riskiä. Tämänkin vuoksi on mielestäni erittäin perusteltua, että vuoropäiväkotien toiminta on strukturoitua ja mahdollisimman samankaltaisena toistuvaa henkilöiden vaihtumisesta huolimatta.

Teemahaastatteluissa nousi erityisesti esiin kiertävien lastentarhanopettajien huoli lasten jaksamisesta vuorotyössä. Lasten jaksamisen tukemiseksi ja hyvinvoinnin turvaamiseksi on erityisen tärkeää, että vuoropäiväkodeissa työskentelee aidosti lapsista kiinnostuneita, välittäviä ja hyvät vuorovaikutustaidot omaavia ammattitaitoisia aikuisia.

Lapsen pärjäämistä vuoropäiväkodissa tukee kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemuksen mukaan hyvät vuorovaikutustaidot, joiden myötä lapsen on helpompaa solmia kaverisuhteita ja toimia vertaisryhmässä. On kuitenkin hyvä tiedostaa, että lapsen sosiaalisen osallisuuden kokemusta eivät välttämättä määritä pelkästään hänen sosioemotionaaliset taitonsa, mikä ilmenee Viitalan (2014, 90) väitöstutkimuksessa. Lapsen vertaisryhmiin liittyvän kokemuksen vaikuttaa myös ryhmän vuorovaikutusilmapiiri ja toimintakulttuuri, jossa moninaiset hyväksytyt toimintatavat mahdollistavat sosiaalisen osallisuuden kokemuksen useammille. Jos lasten toimintaan sallitaan kuuluvaksi pitkäkestoisen leikin lisäksi vaikkapa yhdessä kuljeskelun tai vastaavan toiminnan, se lisää erilaisten sosiaalisten taitojen omaavien osallisuuden mahdollisuuksia varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä. (Viitala 2014, 90.)

Viitalan (2014, 173) väitöstutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että yhä edelleen lapsen sosioemotionaalisen tuen tarpeen ajatellaan kumpuavan jostain muusta kuin päiväkotiryhmään liittyvästä syystä eli käytännössä yleensä lapsen perhesuhteisiin ja kotioloihin liittyvistä tekijöistä. Tärkeänä pidetään myös yleensä sitä, miten lapsi saadaan sopeutumaan päiväkodin toimintakulttuuriin. Jos asiaa tarkastelee vuoropäiväkotien näkökulmasta, liittyvät siinä väistämättä yhteen vanhempien tekemän vuorotyön lapsivaikutus ja vuoropäivähoidossa olemisen vaikutukset, jotka kietoutuvat toisiinsa vuoropäivähoidon ollen enemmän ikään kuin seuraus vanhempien tekemistä työelämäratkaisuihin. Tässä olisi kiinnostava aihe tutkimukselle jatkossa.

Kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemusten mukaan vuoropäiväkodissa olevien lasten hyvinvoinnissa työntekijöitä huolestuttaviin asioihin kuuluvat muun muassa käyttäytymiseen liittyvät vaikeudet. Vuoropäivähoidon näkökulmasta on kiinnostava myös tutkimuksen

pohjautuva tieto, että pienen lapsen aggressiivisella käyttäytymisellä on yhteyksiä päivähoitossa vietettyyn aikaan, jolloin aggressiivisuus lisääntyy käsi kädessä hoidossa vietetyn ajan määrän runsastuessa. Tällaista yhteyttä ei ole havaittu, jos lapsi aloittaa ryhmäpohjaisen päivähoiton yli kolmevuotiaana. Keskeistä on sekin, että lyhyet hoitopäivät ja vapaapäivien pitäminen ovat lapselle eduksi tässä asiassa. Myös hoitajien vaihtuvuudella voi olla merkitystä. Tutkimuksen mukaan sama tuntimäärä hoidossa vietettynä voi lisätä aggressiivisuutta, jos hoitajissa on vaihtuvuutta. Puolestaan hoitajan pysyminen samana saattaa ehkäistä aggressiivisuuden lisääntymistä pienellä lapsella. (Keltikangas-Järvinen 2012, 132-137.)

Vuoropäivähoitossa olevien lasten kannalta vaikutukset voivat olla siis kumpaa vain riippuen siitä, paljonko aikaa lapsi viettää päiväkodissa ja toisaalta kuinka paljon hän saa yhteistä vapaa-aikaa vanhemman kanssa. Hoitajien vaihtuvuus on ainakin jossain määrin välttämättömyys vuoropäiväkodeissa, eihän kukaan voi olla töissä 24/7, vaikka kuinka haluttaisiin pysyvyyttä lasten hoitoon. Vaihtuvuutta voi varmasti edes jossain määrin vähentää säännöllisiä työaikajärjestelmiä, kuten vakipäivävuoroa ja vakiyövuoroja, käyttämällä.

Keltikangas-Järvisen (2012, 138) mukaan vaihtuvuutta vielä suurempi riski pienen lapsen hyvinvoinnille ovat suuret ryhmäkoot päiväkodeissa, koska monen lapsen samanaikainen läsnäolo lisää lapsen stressiä. Tämä tieto on vuoropäivähoiton näkökulmasta myönteinen ja lapsen hyvinvointia edistävä. Yleensä vuoropäiväkotien arjessa ryhmät pysyttelevät suhteellisen pieninä, ani harvoin kaikki ryhmän lapset tarvitsevat hoitoa samaan aikaan, jolloin paikalla on yleensä aina vähemmän lapsia kuin päivämuotoisissa päiväkodeissa.

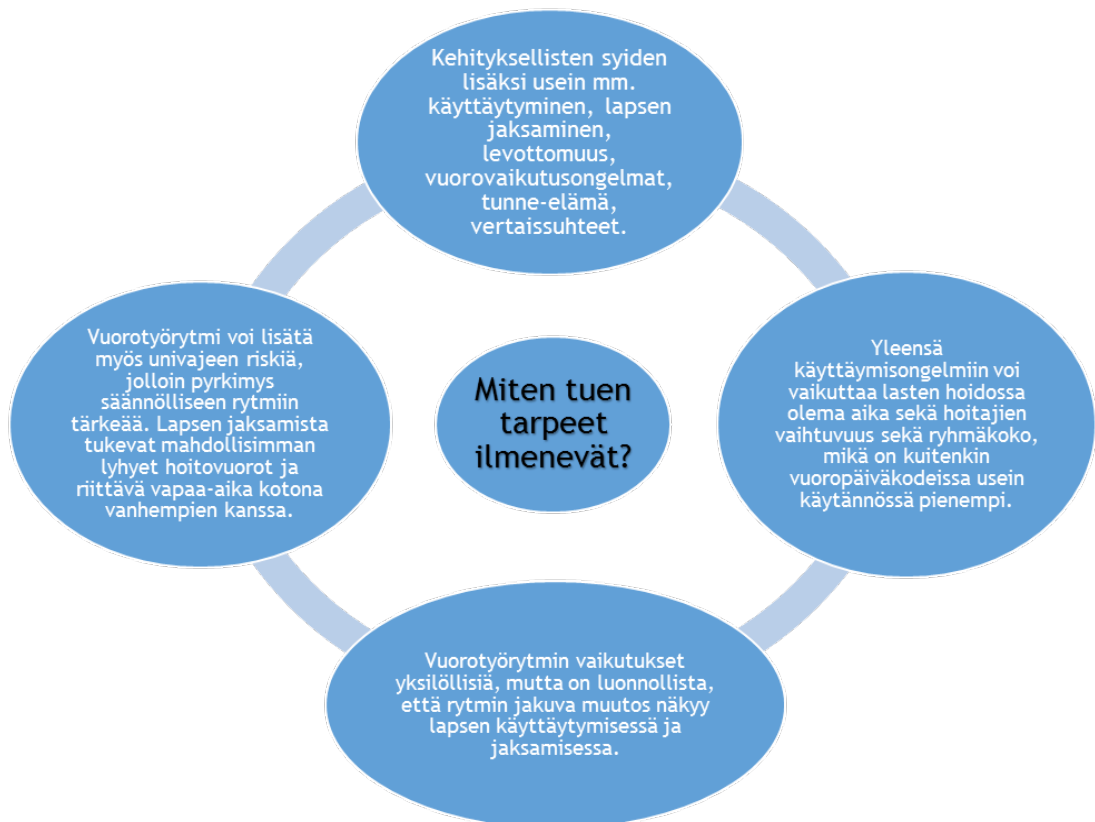
Tutkimusten pohjalta tiedetään, että päiväkodissa oleminen lisää stressihormonin tuotantoa erityisesti pienillä alle 3-vuotiailla lapsilla, ja erityisesti pitkien, yli kuusituntisten hoitopäivien tiedetään olevan tässä erityisesti stressireaktiota kiihdyttäviä. On myös tutkimuksin todettu, että alle kolmevuotiaan lapsen ollessa hoidossa kymmenen tuntia tai ylikin, ei stressihormonitaso palaudu kotona vietetyn illan ja yön aikana, vaan se pysyy jatkuvasti tavanomaista korkeammalla tasolla tasoittuen vasta, kun lapsi on poissa päiväkodista useamman päivän ajan. (Keltikangas-Järvinen 2012, 78-80, 86-87.) Tämä on hyvin mielenkiintoista tietoa myös vuoropäivähoiton näkökulmasta ja herättää miettimään, millaisia stressivaikutuksia lapselle voi olla pitkillä ja epäsäännöllisillä hoitojaksoilla vuoropäiväkodissa? Tämän kysymyksen parissa olisi kiinnostavaa tehdä tutkimusta jatkossa.

Vuorotyön rytmissä elämisen vaikutukset lapseen ovat yksilöllisiä, mutta lapsen jaksamisen tukena korostuu paitsi omien vanhempien merkitys, myös vuoropäiväkodin rooli keskeisenä

turvan luojana lapsen arjessa. Kasvatuskumppanuus on keskeistä, avoin keskustelu lapsen asioista ja jaksamisesta lisää turvallisuutta lapsen näkökulmasta.

Yksilön hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä voidaan jaotella sisäisiin ja ulkoihin tekijöihin, ja näin tarkasteltuna vuororytmisen elämän vaikutukset lapsiin voivat riippua monista yksittäisistä tekijöistä. Yksilön hyvinvointia suojaavia tekijöitä ovat Huhtasen (2004, 41) mukaan myönteiset ihmissuhdekokemukset ja hyväksytyksi tuleminen, vuorovaikutustaidot, kyky ongelmien ratkaisuun ja ihmissuhteiden rakentamiseen sekä hyvä terveys ja kyky oppia asioita. Hyvinvointiin vaikuttavat myös perustarpeiden tyydyttäminen, sosiaalinen tukiverkosto ja turvallinen ympäristö. Vuorovaikutustaitojen, turvallisen ympäristön, tukiverkoston ja ihmissuhteiden merkitystä korostivat myös tutkimukseen osallistuneet kiertävät erityislastentarhanopettajat, joiden nimeämät uhat lapsen hyvinvoinnille olivat joltain osin yhteneväisiä Huhtasen (2004, 41) esittämän jaottelun kanssa. Uhkiksi voidaan nimetä muun muassa avuttomuuden ja haavoittuvuuden kokemukset, vieraantuminen ja laitostuminen sekä menetykset, psyykkiset häiriöt lähipiirissä ja jollain tavalla haitallinen ympäristö. (Huhtanen 2004, 41.) Näin ollen voitaneen ajatella, että epäsäännöllinen elämänrytmi yhdistyessään pitkiin hoitajaksoihin ja mahdolliseen vanhempien väsymykseen ja perheen tukiverkon puuttumiseen voisi lisätä riskiä lapsen hyvinvointiin liittyen.

Kiinnostavaa oli myös tutkimuksessa esiinnoussut huoli pienten koululaisten asemasta vanhempien tehdessä vuorotyötä. Käytännössä pienen koululaisen arki voi sisältää aikuisesta irrallista olemisen aikaa liki kaiken hereillä olo ajan, jos perheen vanhemmat ovat iltavuoroissa. Kaikissa kunnissa ei vuorohoitoa tarjota enää koululaisille tai jos tarjotaan, sen maksut voivat olla niin suuret, etteivät vanhemmat halua käyttää palvelua. Miten nämä lapset voivat ja millaisessa todellisuudessa he kasvavat? Siinäpä olisi mielenkiintoista tutkittavaa.

Kuvio 3. Tuen tarpeiden ilmeneminen.

8.2 Tuen menetelmien toteutumisesta vuoropäiväkodeissa

Tässä haastattelututkimuksessa selvisi, että vuoropäiväkodeissa käytetään yhtäläisiä tuen menetelmiä ja keinoja kuin muuallakin päivähoitossa, mutta vuoropäiväkotitoiminnan alati muuttuvaisen luonteen vuoksi erityisen hyvin vuoropäiväkoteihin sopivat pienryhmätoiminta, vahva struktuuri, kuvien käyttäminen, vuorovaikutusleikkiryhmätoiminta ja muut taitojen harjaannuttamishjelmat, vahva pedagoginen osaaminen sekä toimiva aikuisten välinen yhteistyö ja avoin tiedonkulku.

Pienryhmätoiminta on erityisen soveltuvaa, koska useimmiten vuoropäiväkodissa paikalla olevien lasten lukumäärä on alhaisempi verrattuna lapsilukuihin päiväpäiväkodeissa, joiden arkeen kuuluu periaatteessa kaikkien ryhmän lasten läsnäolo. Vuoropäiväkodeissa on käytännössä harvoin tilanteita, jolloin kaikki ryhmään kuuluvat lapset olisivat yhtäaikaaisesti hoidon tarpeessa, joten pienemmät toimintaryhmät ovat luontevia vuoropäiväkotien arjessa. Selkeästi jäsenelty toiminta ja vuorokauden tilanteiden säännöllinen toistuvuus on tärkeää vuoropäiväkodeissa, koska selkeästi jäsennetyn toiminnan avulla voidaan tukea lasten hyvinvointia. Kuvien käyttäminen on luontevaa, koska niiden avulla lapsen on helpompi

hahmottaa vaikkapa päiväjärjestystä, eri tilanteissa toimimista tai hahmottaa kulloinkin paikalla oleva ryhmän koostumus. Suunnittelun ja suunnitelmien toteuttamiseen sitoutuminen on tärkeää, jotta lapset saavat tarvitsemaansa tukea ja ohjausta kaikkina vuorokaudenaikoina. Keskeistä on myös, että työntekijät sitoutuvat yhdessä sovittuihin toimintatapoihin ja että kaikilla lasta hoitavilla aikuisilla on tieto siitä, kuinka tuen tarpeessa olevan lapsen kanssa on tarkoituksenmukaista toimia ja työskennellä.

Kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemusten pohjalta erityisen merkittäväksi nousi vuoropäiväkodeissa työskentelevien ihmisten vuorovaikutustaidot ja työhön sitoutuneisuus sekä pedagoginen osaaminen niin yksittäisten työntekijöiden taitoina kuin johtajuuden kulmakivenä.

On hyvä tiedostaa myös aikuisten välisen vuorovaikutuksen rooli päiväkotien arjessa. Keltikangas-Järvisen (2012, 139) mukaan aikuisten keskinäinen seurustelu on sitä yleisempää, mitä enemmän aikuisia on paikalla, mikä vähentää aikuisten vuorovaikutusta lasten kanssa. Tämä on hyvä tiedostaa ja huomioida myös vuoropäiväkodeissa, joissa toiminnan yhtenä vahvuutena on ainakin ajoittain toteutuva aikuisten runsaslukuisuus. Vuoropäiväkotien aikuisten ”seurustelukulttuurin” vaikutuksen vuoropäiväkotien toimintaan olivat havainneet jollain tasolla myös haastatteluissa kokemuksistaan kertoneet kiertävät erityislastentarhanopettajat. Yhden kokemuksen mukaan aikuisten välinen kommunikointi jätti pahimmillaan lapset vaille aikuisen läsnäoloa ja vuorovaikutusta. Tämä asia on tärkeää tiedostaa myös vuoropäiväkodin johtamisessa. On tärkeää, että vaihtuvissa työvuoroissa epäsäännöllisesti toisiaan kohtaavilla työntekijöillä on riittävän usein mahdollisuus myös toistensa kohtaamiseen ja työnohjauksellisiin keskusteluihin lapsiryhmätyön ulkopuolella.

Haastateltavien kokemuksen mukaan lapsen tarvitsema tuki toteutuu yleensä parhaiten arkipäivisin, mikä on vuoropäiväkotien erityinen haaste, voivathan tuen tarpeessa olevat lapset olla päiväkodissa milloin tahansa. Tähän haasteeseen voisi vastata erityisesti henkilökunnan yhteiseen pedagogiikkaan sitoutumisen kautta niin, että kaikki työntekijät noudattavat tehtyjä suunnitelmia ja yhteisesti sovittuja työskentelytapoja.

Kuvio 4. Tuen toteutuminen käytännössä.

8.3 Hyvistä käytännöistä ja kehittämisestä

Vuorovaikutusleikkiryhmätoiminta vaikuttaa olevan monella tavalla hyvä käytäntö vuorotyön rytmisissä elävien lasten sosioemotionaalisen hyvinvoinnin edistämisessä. Tällaista ryhmätoimintaa voisi vielä mallintaa ja dokumentoida siten, että hyviksi todettuja käytäntöjä vuorovaikutusleikkiryhmien toiminnasta olisi hyvä levittää muihinkin vuoropäiväkoteihin. Useimmiten vuorovaikutusleikkiryhmän toiminta-ajatus perustuu Theraplay-malliin, josta on lainattu elementtejä vuorovaikutusleikkeihin. Useimmiten kerhotoimintaa pidetään kiinteänä ryhmänä, joka kokoontuu säännöllisesti sillä kokoonpanolla, joka kulloinkin on hoidossa vuoropäiväkodissa. Joissain päiväkodeissa ehkä käytetäänkin sellaista käytäntöä, että johonkin ”kerhoon” tai ryhmään kuuluvat lapset voisivat käydä osallistumassa kerhoon silloinkin, kun on muutoin viettämässä vapaapäivää. Se voisi joissain tapauksissa olla hyvä, säännöllinen lapsen kehitystä tukeva, terapeuttinenkin elementti lapsen arjessa. Usein vuoropäiväkotiin erityisen hyvin soveltuviksi nimettiin muutkin harjoitusohjelmat, kuten Askeleittain, sekä erilaiset kielen kehitykseen, leikkiin ja liikuntaan liittyvät materiaalit, joita käytetään mahdollisesti myös vuorovaikutusleikkikerhotoiminnan aineistoina. Erilaisia kerhotoiminnan malleja voisi tuotteistaa ja levittää vaikkapa opinnäytetyönäkin.

Kiertävät erityislastentarhanopettajat nostivat aikuisen läsnäolon lasten leikissä yhdeksi tärkeäksi keinoksi lasten hyvinvoinnin lisäämiseen ja tuen toteuttamiseen. Tulos myötäilee Huhtasen (2004, 55) tekemän kyselyn tuloksia, jonka mukaan yhtenä huolenaiheena päiväkodeissa on usein leikki ja siihen liittyvät hankaluudet. Lapset eivät välttämättä kykene

leikkiin ilman aikuisen tukea eikä vertaisten kanssa toimiminen suju ilman aikuisen ohjausta. (Huhtanen 2004, 55.)

Myös kasvatuskumppanuuden ja muun aikuisten väliseen toimivaan yhteistyöhön liittyvät asiat ovat samassa linjassa aiemman tiedon kanssa. Huhtanen (2004, 75) mukaan perheen voimavaroja voidaan vahvistaa avoimella ja keskustelevalle kumppanuudella, jonka lähtökohtana on kunnioitus, luottamus ja osallisuus.

Kuvio 5. Hyviä käytäntöjä ja kehittämisideoita.

Kuvio 6. Jatkotutkimusajatuksia.

9 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusluvut hain kirjallisesti niiltä kunnilta, joiden työntekijöitä halusin haastatella opinnäytetyöhöni. Tutkimuslupa-anomuksissani kerroin työni tarkoituksesta ja tavoitteista, ja sitouduin suojaamaan haastateltavien henkilöyden sekä yksittäisiin kuntiin liittyvät tunnistetiedot, koska työni tarkoituksena ei ollut tuoda esille yksittäisten kuntien asioita. Kunnat, joista anoin tutkimuslupaa, valitsin tarkistettuani kuntien internet-sivuilta, että niistä löytyi ympärivuorokautista päiväkotitoimintaa.

Valitsin tiedonantajat tutkimukseeni satunnaisesti, mutta tiettyjen kriteerien mukaisesti. Päädyin haastattelemaan nimenomaan kiertäviä erityislastentarhanopettajia, koska tavoitteenani oli saada sellaisia haastateltavia, jotka eivät kuulu kiinteästi minkään yksittäisen päiväkodin henkilökuntaan ja työyhteisöön. Tässä tavoittelin tietyn objektiivisuuden ja ulkopuolisuuden luomaa asetelmaa, joka tähtäsi tuen toteutumisen tarkasteluun mahdollisimman monista eri näkökulmista. Tärkeää haastateltavien valinnassa oli myös se, että haastateltavien työtehtäviin kuului jonkin kunnan vuoropäiväkodin konsultoiminen tuen järjestämiseen liittyvissä asioissa.

Toteutin opinnäytetyöni teemahaastattelut siten, ettei yksittäisiä vastaajia pysty raportissa eikä tutkimusmateriaalissa tunnistamaan. Vastaajien anonymiteetin säilyttäminen oli mielestäni erityisen tärkeää siksi, että vastaajat voivat keskustella asioista avoimesti ja rehellisesti, eikä heidän tarvinnut arastella kriittistenkään näkemysten esittämistä. Anonymiteetin turvin vastaajien arkielämän yhteistyörakenteet eivät vaikutu millään tavalla opinnäytetyöhöni osallistumisen vuoksi.

Tutkimusluvut saatuani olin sähköpostitse yhteydessä potentiaalsiin haastateltaviin ja kerroin taustatiedot ja työni tarkoituksen. Haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Kerroin aikeistani äänittää haastattelun. Haastatteluäänitteet litteroin siten, ettei aineistosta ole luettavissa vastaajien tunnistamiseen johtavia tietoja. Hallussani olevat yhteystiedot ja alkuperäisäänitteet hävitän lopullisen työni valmistuttua.

Haastatteluja olin alun perin toivonut saavani kymmenen, jolloin sain lopulta vain puolet tavoittelemastani määräästä. Toisaalta aineistoa kertyi kuitenkin runsaasti. Vaikka näin pienessä aineistossa ei voida puhua aineiston kylläntymisestä, olivat kiertävien erityislastentarhanopettajien kokemukset kuitenkin monilta osin samankaltaisia. Kylläntymisellä tarkoitetaan sitä, että aineisto alkaa toistaa itseään. Kuten yleensäkin laadullisessa tutkimuksessa, ei tässäkin työssä ole pyritty yleistyksiin, vaan ilmiön tarkasteluun ja kuvaamiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85, 87.)

Tutkimukseni haastattelutilanteet olisivat voineet olla vielä antavampia ja dialogisempia, jos olisin voinut tavata haastateltavani henkilökohtaisesti. Puhelinhaastattelu on väistämättä jäykempi ja muodollisempi kuin luonnollinen keskustelutilanne, jossa olisin aiemman toimittajataustaisen työkokemukseni myötä onnistunut ehkä saamaan vielä syvällisempää tietoa kuin puhelinhaastatteluissa oli mahdollista.

Tutkimusaiheen valintaan vaikutti kiinnostukseni siltä pohjalta, että työskentelen itse vuoropäiväkodissa. Haastattelutilanteessa omasta kokemuksesta oli hyötyä, mutta koetin etäännyttää oman kokemukseni ja omat mielipiteeni analyysia tehdessäni ja tuloksia tarkastellessani. Toisaalta oma linkkini vuoropäivähoidon maailmaan on varmasti läsnä tässä työssä, koska oman kokemukseni tähden en voi väittää tarkastelevani asiaa täysin objektiivisesti ulkopuolisin silmin.

Tulosten luotettavuutta lisää mielestäni se, että varsin monet asiat, jotka nousivat esiin tässä tutkimuksessa, ovat samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa. Tutkimuksen tulokset ovat myös siirrettävissä muihin vuoropäivähoidon toimintaympäristöihin. Autenttiset haastatteluilmaukset raportissa lisäävät tulosten luotettavuutta.

Toisaalta opinnäytetyöni vuoropäivähoitoa koskevista lähteistä suurin osa on ammattikorkeakoulutasoisia opinnäytetöitä ja yliopistojen pro graduja -mikä jonkin verran heikentää luotettavuutta. Halusin kuitenkin näiden tutkimusten avulla rakentaa kuvaa siitä, mitä vuoropäivähoito tarkoittaa. Luotettavuutta voi arvioida siitä näkökulmasta, etteivät tutkimukset ole tieteellisesti korkeatasoisia eivätkä täten erityisen vakavasti otettavia. Pohdintavaiheessa olen käyttänyt muita lähteitä johtopäätöksiä tehdessäni.

Omaa työprosessiani olen koettanut kuvata mahdollisimman avoimesti. Aloitin työn ideoimisen syksyllä 2014, jolloin aiheeni kirkastui minulle omista mielenkiinnon kohteista käsin. Työstin tutkimussuunnitelmaani syksyn aikana saaden tutkimussuunnitelmalleni oppilaitoksen hyväksynnän marraskuun lopulla 2014. Lupaprosessin läpikäytyäni pääsin haastatteluihin helmi-maaliskuussa. Aineiston analyysivaihe kulki osittain haastatteluprosessin rinnalla, mutta varsinaisesti tein analyysia maaliskuun huhtikuun aikana. Analyysin tekeminen aineistosta tuntui haastavalta, koska en ollut tehnyt sellaista aiemmin. Tuntui välillä hyvin vaikealta hahmottaa, miten tutkimuskysymykset ja tulokset keskustelivat keskenään. Tuskaisia hetkiä oli myös aiemmin erityisesti tutkimuslupaprosessissa, minkä en etukäteen olettanut olevan niin suuritöinen ja aikaa vievä kuin se oli.

Painetta lisäksi myös aikataulun kiristyminen, koska suunnitelmavaiheessa tavoitteeni oli valmistua joulukuun 2015, mikä vaihtuikin työelämäkuvioiden vuoksi jo kesään 2015. Tämä vaikutti ratkaisevasti siihen, että tein lopulta aineiston keruun kokonaan puhelimitse

henkilökohtaisten haastattelujen sijasta. Alun perin oli suunnitellut löytäväni ainakin kymmenen haastateltavaa, mikä osoittautui ylimitoitetuksi haaveeksi. Haastateltavien saaminen ei ollut niin helppoa kuin olin etukäteen ajatellut.

Laadullista tutkimusprosessia voi tarkastella myös tutkijan oppimisprosessina, kuten Kiviniemi (2001, 75) toteaa. Omalla kohdallani opinnäytetyö on ollut ensimmäinen kokemukseni tutkijana toimisessa ja kokonaisuudessaan prosessi on ollut opettavainen. Prosessin myötä olen saanut opiskella paitsi erilaisia tutkimustoiminnan perusasioita, myös sukeltaa uudella tavalla koko tutkimusaiheeseeni varhaiskasvatuksen ja vuoropäivähoidon toimintakentillä. Vuoropäivähoidon maailma erityisesti lapsen näkökulmasta tarkastellen näyttää yhä kiinnostavampana.

Erityisesti opinnäytetyön myötä on vahvistunut käsitykseni vuoropäivähoidon työntekijöiden osaamisen ja roolin merkityksestä lasten hyvinvoinnin tukena. Aikuisten roolin vahva korostuminen teemahaastatteluissa tuntui jossain määrin yllättävältä, vaikka olin omasta kokemuksesta ajatellut työntekijöiden merkityksen olevan keskeinen. Se vahvisti omaa ajatustani siitä, kuinka tärkeää on työntekijänä tiedostaa läsnäolon ja kohtaamisen taitojen merkitys. Työ on parhaissa kantimissa silloin, kun tekeminen kohdistuu lasten hyvinvoinnin edistämiseen ja lapsen parhaan edun toteutumiseen. Niinpä myös vahvan pedagogisen taustailmaston merkitys on alati vaihtuvassa ja muuttuvassa vuoropäivähoidossa todella keskeinen. Siitä voi syntyä rikas ja ravinteikas maaperä, josta kasvaa vuorotyörytmissä elävien lasten hyvinvoinnin täyden kukoistuksen mahdollistava laadukas vuoropäivähoito.

Lähteet

Aho, M. & Viljakainen, A. 2013. Vanhempien käsitys lastensa sosioemotionaalisesta hyvinvoinnista ja yhteistyöstä vuorohoidon kanssa. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.9.2014.
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69227/Aho%20Matleena%20Viljakainen%20Anniina.pdf?sequence=1>

Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239. Finlex. Viitattu 19.4.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>

De Schipper, Clasien. J. Tavecchio, Louis W.C. Van IJzendoorn, Marinus H., Linting, Mariëlle. 2003. The relation of flexible child care to quality of center day care and children's socio-emotional functioning: A survey and observational study. *Infant Behavior & Development* 26 300-325. Center for Child and Family Studies, Leiden University. Viitattu 27.10.2014.
<http://dare.uva.nl/document/2/28032>

Erytynen tuki - monet määritelmät. 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. Viitattu 10.9.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/lapsen/erityinen_tuki_monet_eri_maaritelmät

Erytisopetus. Lastentarhanopettajaliitto. Viitattu 10.9.2014.
<http://www.lastentarha.fi/cs/ltol/Erytisopetus>

Hannuniemi, T. 2011. Kurkistus lapsen arkeen vuorohoidossa. Kasvatustieteen pro gradu - tutkielma, Helsingin yliopisto. Viitattu 10.9.2014.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28606/kurkistu.pdf?sequence=1>

Heikkilä, M. 2014. Jarrua syrjäytymiselle. Alle kouluikäisenä saatu erityisopetus ehkäisee tehokkaasti nuoren pahoinvointia. *Opettaja* 35/2014, 56-58.

Heinämäki, L. 2004. Erytynen tuki varhaiskasvatuksessa. *Erytyspäivähoito - lapsen mahdollisuus*. Stakes, Oppaita 58. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erytynen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Tampere: Tammerpaino.

Kasvatuskumppanuus. 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. Viitattu 10.3.2015.
http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/kasvatuskumppanuus

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kiviniemi, K. 2001. Laadukas tutkimus prosessina. Teoksesta Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Sivut 68-84. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Lahti, M. & Malmberg, E. 2013. On kiva leikkii merirosvoilla, on kiva leikkii, on kiva askarrella. Mielekkäät toiminnot 4-6 -vuotiaiden lasten kokemana. Toimintaterapian koulutusohjelman opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.10.2014.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/63022/malmberg_ella_lahti_mirka.pdf?sequence=1

Lasten päivähoito 2012 - Kuntakyselyn osaraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, tilastoraportti. Viitattu 10.9.2014.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110844/Tr34_13.pdf?sequence=4

Lasten päivähoito 2013 - Kuntakyselyn osaraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, tilastoraportti. Viitattu 19.4.2015.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116231/Tr16_14.pdf?sequence=4

Lehtonen, T. & Ylönen, T. 2014. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka vuorohoidossa. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.9.2014.

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74550/Lehtonen_Tuula_Ylonen_Tiina.pdf?sequence=1

Leiviskä, K. 2014. Vuorohoidon henkilöstön kokemuksia ammatillisesta identiteetistään ja osaamisestaan. Aikuiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. Viitattu 15.9.2014. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43651/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201406081960.pdf?sequence=1>

Luttinen, H. 2006. Miten vuorovaikutusleikki tukee lapsen sosiaalisia taitoja vuoropäiväkodissa? Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. Viitattu 12.9.2014. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7793/URN_NBN_fi_jyu-2006553.pdf?sequence=1

Mahkonen, S. 2012. Päivähoito ja laki. Porvoo: Bookwell.

Myyrä, E. 2015. Vakalaki, osa 1. Opettaja 7/2015, 6.

Norola, A. & Taipalus, J. 2012. Jos aikuinen tulis vähä silittämään ja olis siinä koko yön - eikä lähtis minnekään. Vuorohoito lapsen kokemana. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.9.2014.

http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/48930/janika_taipalus.pdf?sequence=1

Ojanen, K. 2008. Varhaiskasvatuksen laadun arviointi ympärivuorokautisessa päivähoitossa. Kasvatustieteen pro -gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. Viitattu 12.9.2014.

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80512/gradu03400.pdf?sequence=1>

Paatelainen, M. & Putkonen, J. 2011. Vanhempien näkemyksiä vuorohoidon laadusta vuoropäiväkoti Virkussa. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäki. Viitattu 12.9.2014.

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/35444/Paatelainen_Minna_Putkonen_Johanna.pdf?sequence=1

Palviainen, T. 2007. Karuselli pyörii, lapset siinä hyörii. Vuorohoidon arki työntekijöiden näkökulmasta tarkasteltuna. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. Viitattu 12.9.2014.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18211/URN_NBN_fi_jyu-2007587.pdf?sequence=1

Perheet 24/7 -tutkimus. 2014. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän yliopisto ja THL. Viitattu 15.9.2014. <http://www.jamk.fi/fi/tutkimus-ja-kehitys/projektit/perheet-24/etusivu/>

http://www.jamk.fi/globalassets/tutkimus-ja-kehitys--research-and-development/tki-projektien-lohkot-ja-tiedostot/perheet-24_7/41266_perheet_24-7_raportti.pdf

http://www.jamk.fi/globalassets/tutkimus-ja-kehitys--research-and-development/tki-projektien-lohkot-ja-tiedostot/perheet-24_7/posteri--leena---pipsa--24-7-tyontekijat.pdf

http://www.jamk.fi/globalassets/tutkimus-ja-kehitys--research-and-development/tki-projektien-lohkot-ja-tiedostot/perheet-24_7/perheet247_tyontekija_posteri.pdf

http://www.jamk.fi/globalassets/tutkimus-ja-kehitys--research-and-development/tki-projektien-lohkot-ja-tiedostot/perheet-24_7/perheet247_posteri_kaisa-ja-mia2.pdf

Pihlaja, P. 2006. Puutteista oppimisen mahdollisuuksiin. Varhaiserityiskasvatuksen käsitteitä, käytäntöjä ja ohjeistusta. Teoksesta Arjen moninaisuutta. Erityisryhmät päiväkodeissa. Pihlaja, P. & Kontu, E. (toim.) 2006. Stakes, Raportteja 14/2006. Helsinki: Valopaino.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75350/R14-2006-VERKKO.pdf?sequence=1>

Pirhonen, L. & Roivainen, P. 2012. Lapsen hyväksi. Varhaisen tuen tarve vuorohoidossa. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö, Mikkelin ammattikorkeakoulu. Viitattu 12.9.2014. <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39170/opinnaytetyo%203.2..pdf?sequence=1>

Siltanen, A. 2011. Vuorohoidon johtamisen erityispiirteet päivähoitossa. Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelman opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.9.2014.
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/32993/Anita_Siltanen.pdf?sequence=1

Soini, L. 2013. Erityistä tukea tarvitseva lapsi vuorohoidossa. Keinoja ja välineitä tukea esiopetusikäistä lasta. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 12.9.2014.
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54367/Soini_Liisa.pdf?sequence=1

Tuki varhaiskasvatuksessa. 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Viitattu 10.9.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/lapsen/tuki_varhaiskasvatuksessa

Tuomi, J. & Sarajärvi, S. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes, Oppaita 56. 2. painos. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino. Viitattu 10.9.2014.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Varhaiskasvatus. 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Viitattu 10.9.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Tampere: Tammer-Paino.

Vehviläinen, H. 2013. Kolmiportaisen tuen toteuttaminen esiopetuksessa. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. Viitattu 17.9.2014.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42877/URN:NBN:fi:juu-201401271146.pdf?sequence=1>

Viitala, R. 2014. Jotenkin häiriöks: etnografinen tutkimus sosioemotionallista erityistä tukea saavista lapsista päiväkotiryhmässä. Kasvatustieteiden tiedekunnan väitöstudium, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Kuviot

Kuvio 1. Prosessimainen tarkastelutapa teemahaastattelun pohjana.....	28
Kuvio 2. Tutkimuskysymykset, teemoittelun pääteemat ja aineistosta muodostuneet alateemat sekä esimerkkejä tuloksista.....	29
Kuvio 3. Tuen tarpeiden ilmeneminen.....	47
Kuvio 4. Tuen toteutumien käytännössä.....	49
Kuvio 5. Hyviä käytäntöjä ja kehittämissideoita.....	50
Kuvio 6. Jatkotutkimusajatuksia.....	50

Taulukot

Taulukko 1. Analyysin kuvaus ja tulokset.....	30
---	----

Liitteet

Liite 1: Haastattelupyyntökirje.....	60
Liite 2: Teemahaastattelu.....	61

Liite 1: Haastattelupyyntökirje

Tervehdys!

Olen Laurea-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija ja tekemässä opinnäytetyötäni tuen menetelmistä vuoropäivähoidossa. Työskentelen itse vuoropäiväkodissa, ja olen erityisen kiinnostunut erityisen tuen kysymyksistä vuoropäivähoidon arjessa.

Opinnäytteeni sisältää katsauksen aiempaan vuoropäivähoitotutkimukseen sekä tutkielmaosion, jossa selvitän erityisen tuen menetelmiin ja tuen järjestämiseen liittyviä asioita erityispedagogiikan ammattilaisten kokemusten näkökulmasta. Tarkoitukseni on tehdä kuntien konsultoiville/kiertäville erityislastentarhanopettajille/varhaiserityisopettajille teemahaastatteluja, joissa kerään kokemuksia ja tietoa aiheeseen liittyen.

Pyydän teitä ystävällisesti suostumaan teemahaastatteluun. Haastattelut toteutan puhelimitse ajankohtana, joka sopii teille parhaiten. Haastatteluun voi varata aikaa noin 1-1,5 tuntia. Koska haastattelu tehdään puhelimitse, lähetän haastattelun kysymykset etukäteen tutustuttavaksi ja pohdittavaksi. Haastattelupuhelu äänitetään litterointia varten.

Olen saanut kunnaltanne luvan tutkimuksen tekemiseen, ja haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Haastattelu toteutetaan ehdottoman luottamuksellisesti. **Tutkielmastani eivät tule mitenkään ilmi yksittäiset vastaajat eivätkä kunnat, joiden työntekijöitä olen haastatellut.** Yksittäisten kuntien nimiä ei mainita lainkaan opinnäytetyössä. Toivon saavani tutkielmaani noin kymmenen haastattelua. Haastatteluun osallistuville lähetän valmiin opinnäytteen sähköpostitse. Lisäksi valmis työ julkaistaan Theseus-tietokannassa internetissä.

Toivon teidän lähettävän suostumuksenne haastateltavaksi sähköpostivastauksena. Suostumuksenne saatuani otan teihin yhteyttä haastatteluajan sopimiseksi. Voitte halutessanne ottaa minuun myös yhteyttä puhelimitse.

Toivon, että teillä on mahdollisuus tulla mukaan vuoropäiväkotien kehittämistyöhön tutkimushaastatteluun osallistumalla!

Ystävällisin terveisin

Irma Huotari

Sosionomiopiskelija/ Laurea-ammattikorkeakoulu

(yhteystiedot, puhelinnumero, sähköpostiosoite)